

Arboretum Nový Dvůr Stěbořice

przewodnik

Slezské
zemské
muzeum

Para wysokich cedrów atlaskich (*Cedrus atlantica*) w Arboretum Nový Dvůr (1967 r.)

Arboretum Nový Dvůr

Arboretum Nový Dvůr jest jednym z sześciu oddziałów ekspozycyjnych Śląskiego Muzeum Ziemi. Jest to w zasadzie ogród botaniczny specjalizujący się w dziedzinie dendrologii, czyli nauki o roślinach drzewiastych. W ramach muzeum ma wyjątkowy status – w kolekcjach arboretów bowiem znajdują się żywe organizmy. Pociąga to za sobą szereg nowych rozwiązań i różnic w podejściu, które dla zwiedzających nie są od razu tak oczywiste. W większości przypadków podstawą opieki muzealnej nad eksponatem jest dążenie do jego zachowania w pierwotnym kształcie, w arboretum odwrotnie, dążymy do wzrostu i rozwoju elementów naszych zbiorów.

Arboretum jest otwarte przez cały rok, ponieważ można w nim znaleźć wiele ciekawych rzeczy o każdej porze roku, nawet w zimie, gdy tego nikt nie oczekuje. Dlatego nasz przewodnik został opracowany pod kątem poszczególnych pór roku. Należy go traktować jako pomoc przy zwiedzaniu naszego pięknego parku.

Widok z tarasu na pałacik Nový Dvůr (1973 r.)

Widok na pałacik Nový Dvůr (1910 r.)

Historia i współczesność

Powstanie arboretum jest ściśle związane z właścicielem majątku Nový Dvůr, Quido Riedlem (1878–1946). Podczas swojej obecności w Novym Dvoře (1906–1928) stworzył z wyszukany gustem na niewielkim obszarze 1,8 hektara naturalny park krajobrazowy, w którym wysadził około 500 gatunków oraz odmian krajowych i zagranicznych roślin drzewiastych. Park ten stał się podstawą dzisiejszego arboretum, stanowiąc część historyczną ekspozycji dendrologicznej. Ekspozycja ta stopniowo się rozrosła, osiągając aktualnie obszar 23 hektarów. W 1928 roku Quido Riedel wrócił do macierzystej Bílej Lhoty koło Litovle, gdzie na obszarze niecałych 3 hektarów zbudował podobnie fascynujący park z bogatą kolekcją roślin drzewiastych, który stał się później fundamentem Arboretum Bílá Lhota. Majątek Nový Dvůr przekazał swojej córce Elżbiecie Schubert (z domu Riedel) i zięciowi Walterowi Schubertowi, którzy opiekowali się parkiem aż do końca II wojny światowej.

W wyniku wyjazdu Quido Riedla ogrodowa koncepcja architektoniczna parku uległa znacznej degradacji, zatrzymał się też rozwój kompozycji parku. Dbałość o park ograniczyła się do niezbędnej konserwacji. W okresie powojennym w obiektach i na terenie majątku Nový Dvůr zmieniło się wielu zarządców, w efekcie czego park bez fachowej opieki zaczął zarastać samosiewem i uległ zupełnej degradacji.

Do zmiany doszło dopiero w 1958 r., gdy obszar – jeden z najcenniejszych pod kątem dendrologicznym

zespołów parkowych na Śląsku – został przekazany pod opiekę Śląskiego Muzeum Ziemi, które założyło w nim arboretum. Część historyczna ekspozycji dendrologicznej została utrzymana w charakterze naturalnego parku krajobrazowego, gdzie oprócz wartości kolekcjonerskiej reprezentowanych roślin drzewiastych bardzo cenna jest wyjątkowość rozwiązań ogrodowej kompozycji architektonicznej. Podstawowym wyróżnikiem są wysokie, rosnące pojedynczo lub w grupach sosny „ekotypu Heraltice” oraz jej rozrzucone porosty, wkomponowane w otwarte obszary porośnięte trawą. Rozwiązanie kompozycyjne pozwala na uzyskanie unikatowych widoków roślin drzewiastych wzajemnie kontrastujących swoją strukturą, teksturą, wyglądem, jesiennym zabarwieniem liści lub intensywnością kwitnienia.

Obecnie zakładane części ekspozycji dendrologicznej opierają się już na innej koncepcji. Kompozycja ogólna jest podporządkowana podziałowi parku na strefy geograficzne – pod nazwą „Rośliny drzewiaste pięciu kontynentów” – formowane z gatunków pokrewnych pod kątem naturalnego występowania. W latach 1967–1970 na powierzchni 1 300 m² powstał rozległy zespół szklarni, prezentujących rośliny subtropikalne i tropikalne, który służył zwiedzającym ponad 30 lat. W roku 2000 z powodu złego stanu technicznego obiekt został wyburzony, a na jego miejscu powstała szklarnia pielęgnacyjna z zapleczem. W roku 2010 udostępniono do zwiedzania część szklarni pielęgnacyjnej w formie małej ekspozycji.

Widok na pałacik Nový Dvůr z lat 1914–1920

Nowy pałac w stylu neorenesansu został zbudowany dzięki majątnemu właścicielowi. Baron Antonín Luft majątek Nový Dvůr zakupił w 1862 roku i rozpoczął neorenesansową przebudowę. Pałac ten w latach 1906–1928 wykorzystywał Quido Riedl. W 1945 roku pałac został skonfiskowany przez państwo czecosłowackie. W okresie powojennym w pałacu miała swoją siedzibę Caritas z Ostrawy (1947–1948), w latach 1952–1954 służył jako stacja obsługi dla traktorów, od roku 1955 jako siedziba Gminnej Rady Narodowej, a dopiero po roku 1958, jako budynek administracyjny nowo założonego

arboretum. Stary pałac w stylu empire kazał zbudować najprawdopodobniej ówczesny właściciel majątku Nový Dvůr Ludvík Klettenhof już przed rokiem 1836. Budynek stał w przedniej części zbudowanych na planie kwadratu zabudowań gospodarczych, mniej więcej 100 metrów na wschód od nowego pałacu, od południa prowadziła w jego stronę aleja. Po zbudowaniu nowego pałacu, stary służył jako obiekt administracyjny i mieszkalny dla pracowników. Niszczący i opuszczony budynek staro pałacu został wyburzony wraz z północną częścią zabudowań gospodarczych na przełomie lat 1965/66.

Widok na basen z ogromnymi liśćmi wiktarii królewskiej (Victoria amazonica) w pierwotnej szklarni (1977 r.)

Założyciel ekspozycji parkowej Nový Dvůr – Quido Riedel, tu na zdjęciu w ojczystej Bílej Lhoty koło Litovle (1945 r.)

WIOSNA

Delikatne kwiaty wczesnej wiosny

1. oczar omszony (*Hamamelis mollis*)
2. oczar wiosenny (*Hamamelis vernalis*)
3. oczar wirginijski (*Hamamelis virginiana*)
4. oczar pośredni (*Hamamelis x intermedia*)
5. wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*)
6. dereń jadalny (*Cornus mas*)
7. forsycja pośrednia (*Forsythia x intermedia*)
8. forsycja Giralda (*Forsythia giraldisiana*)
9. abeliofilium koreańskie (*Abeliophyllum distichum*)
10. pigwowiec okazały (*Chaenomeles speciosa*)
11. pigwowiec pośredni (*Chaenomeles x superba*)
12. leszczynowiec Willmotta (*Corylopsis willmottiae*)
13. kalina wonna (*Viburnum farreri*)
14. kalina bodnantska (*Viburnum x bodnantense 'Dawn'*)
15. wiciokrzew pachnący (*Lonicera fragratissima*)
16. magnolia gwiaździsta (*Magnolia stellata*)
17. różanecznik ostrokończysty (*Rhododendron mucronulatum*)

Kwiaty prawdziwej wiosny

18. judaszowiec kanadyjski (*Cercis canadensis*)
19. judaszowiec południowy (*Cercis siliquastrum*)
20. magnolia Soulange'a (*Magnolia x soulangeana*)
21. dereń kwiecisty (*Cornus florida*)
22. dereń kousa (*Cornus kousa*)
23. fotergilla większa (*Fothergilla major*)
24. kalina japońska (*Viburnum plicatum*)
25. złotokap pospolity (*Laburnum anagyroides*)
26. kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*)
27. kasztanowiec czerwony (*Aesculus x carnea*)
28. jesion mannowy (*Fraxinus ornus*)

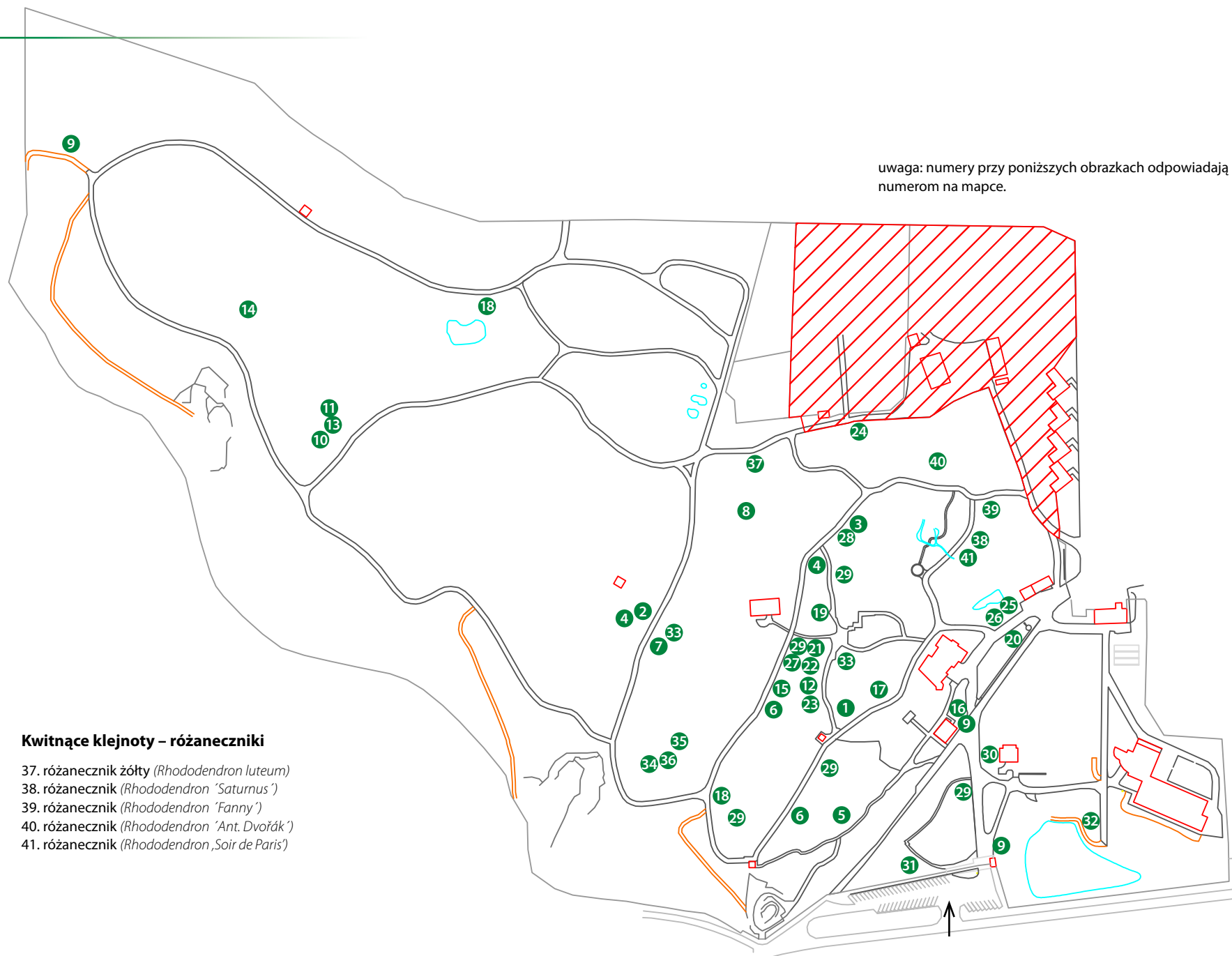
Czereśnie – drzewa miłości

29. wiśnia Sargenta (*Prunus sargentii*)
30. wiśnia piłkowana (*Prunus serrulata 'Shirotae'*)
31. wiśnia piłkowana (*Prunus serrulata 'Umineko'*)
32. wiśnia Accolade (*Prunus 'Accolade'*)
33. wiśnia jedońska (*Prunus x yedoensis*)
34. wiśnia piłkowana (*Prunus serrulata 'Amanogawa'*)
35. czereemcha zwyczajna purpurowa (*Prunus padus 'Colorata'*)
36. wiśnia piłkowana (*Prunus serrulata 'Kiku-shidare-sakura'*)

Kwitnące klejnoty – różaneczniki

37. różanecznik żółty (*Rhododendron luteum*)
38. różanecznik (*Rhododendron 'Saturnus'*)
39. różanecznik (*Rhododendron 'Fanny'*)
40. różanecznik (*Rhododendron 'Ant. Dvořák'*)
41. różanecznik (*Rhododendron 'Soir de Paris'*)

uwaga: numery przy poniższych obrazkach odpowiadają numerom na mapce.

Delikatne kwiaty wczesnej wiosny

Powoli kończy się najchłodniejsza pora roku, przyroda ostrożnie zaczyna się budzić. Pomimo tego, że ziemia pokrywa śnieg i poranki są jeszcze mroźne, w wielu miejscach parku można już znaleźć kolorowe kwiaty wielu roślin kwitnących zimą. Jedną z nich jest jaśmin nagokwiatowy (*Jasminum nudiflorum*) – jeden z najpiękniejszych krzewów kwitnących zimą. Jego żółte kwiaty pojawiają się już w grudniu. Zazwyczaj są dla nich groźne styczniowe mrozy, ale nie poddają się i pojawiają się ponownie w lutym i marcu. Jaśmin ma zwisające łukowo gałęzie o długości 3 do 5 metrów, o nietypowym kwadratowym przekroju.

Dużą grupą kwitnących zimą roślin drzewiastych jest rodzina oczarowatych (*Hamamelis*). Należy do niej sześć gatunków krzewów z opadającymi liśćmi pochodzących z Ameryki Północnej i Azji Wschodniej. Ich nazwa angielska i niemiecka oznacza „czarodziejski” lub nawet „orzecz magiczny”. I potrafią być czarodziejskie. W razie sprzyjającej pogody ich kwiaty otwierają się już w styczniu. A gdy zaskoczy je ochłodzenie lub śnieg, potrafią zwinąć płatki kwiatów i przeczekać niesprzyjającą pogodę. Oprócz wczesnego kwitnięcia oczarują nas też wspaniałym zabarwieniem jesiennym, kolorami od złotopomarańczowego do brązowo-czerwonego. Oczar omszony (*Hamamelis mollis*) i oczar japoński (*Hamamelis japonica*) pochodzą z Japonii. Z Ameryki Północnej pochodzi drobny oczar wiosenny (*Hamamelis vernalis*) i bardziej wyrośnięty Oczar wirginijski (*Hamamelis virginiana*), który w swojej ojczyźnie rośnie naturalnie na obrzeżach lasów lub w ich podszyciu, podobnie jak nasze leszczyny. Kwiaty ma jasnożółte, kwitnące tuż przed ulistnieniem lub podczas pączkowania. Kora i liście stosowane są w farmacji. Już północnoamerykańscy Indianie wiedzieli, że po pokryciu nimi krwawiących ran lub potłuczeń, lepiej się one goją. W naszych parkach i ogrodach możemy się najczęściej spotkać z bogato kwitnącym mieszańcem oczarem pośrednim (*Hamamelis × intermedia*), którego najróżniejsze odmiany ogrodowe czarują kwiatami nie tylko żółtymi, ale także pomarańczowymi lub czerwonymi.

W podszyciu naszych lasów liściastych i mieszanym od pogórza do gór stosunkowo rzadko występuje wawrzynek wilczelyko (*Daphne mezereum*). Kwitnie od lutego do kwietnia, kwiaty są karminowo czerwone, czasami różowe o przenikliwym zapachu. Jest piękny, ale bardzo trujący.

Jednym z najbardziej rzucających się w oczy zwiastunów wiosny jest nasz krajowy derń jadalny (*Cornus mas*). Kwitnie od lutego do kwietnia drobnymi żółtożół-

tymi kwiatami. Najczęściej można go znaleźć na nasłonecznionych zboczach i w jasnych lasach Południowych Moraw. Derń jest też pradawną rośliną owocową. Rodzi duże ilości drobnych czerwonych pestkowców o słodko-kwaśnym smaku, które są bardzo zdrowe.

Żadna inna wcześniej kwitnąca roślina drzewiasta nie kojarzy się tak silnie z przyjściem wiosny, jak forsycja. Jest lubiana przede wszystkim z powodu bogatego, żółtego kwiatostanu. Pomimo tego, że istnieją dziesiątki gatunków botanicznych, najczęściej jest wysadzany mieszańiec forsycja pośrednia (*Forsythia × intermedia*), której odmiany różnią się od siebie wzrostem, wielkością kwiatów lub okresem kwitnięcia. W naszych warunkach najwcześniej kwitnie forsycja Giralda (*Forsythia giralda*), która w warunkach arboretum jest w pełni mrozoodporna.

Z Korei pochodzi cenny, wcześniej kwitnący krzew abeliofylium koreańskie (*Abeliophyllum distichum*), zwany też „białą forsycją”. Jest to bliski krewny forsycji (*Forsythia*), w odróżnieniu od niej kwitnie jednak w marcu, ma kwiaty białe i lekko różowe oraz wydziela intensywnych zapach migdałów.

Jaskrawe kwiaty pigwowców (*Chaenomeles*) należą do najbardziej ulubionych krzewów naszych ogrodów. Kwitną od marca do kwietnia pięciopłatkowymi kwiatami o paletce kolorów sięgającej od różowej po jaskrawo czerwoną. Owoce są dekoracyjne, aromatyczne, a po pierwszych przymrozkach mogą być wykorzystane do przetworów, w postaci marmolad i dżemów. Najważniejszymi przedstawicielami rodzaju są pigwowiec japoński (*Chaenomeles japonica*) i pigwowiec okazały (*Chaenomeles speciosa*). W wyniku ich skrzyżowania powstał pigwowiec pośredni (*Chaenomeles × superba*).

Z Azji Wschodniej i Himalajów pochodzą malownicze gatunki leszczynowców (*Corylopsis*), które rosną tam jako część zacienionego podszycia lasów. W Europie do najczęściej wysadzanych należy leszczynowiec kłosowy (*Corylopsis spicata*) i leszczynowiec skąpokwiatowy (*Corylopsis pauciflora*). Od marca do kwietnia zdobi swoimi drobnymi jasnożółtymi i jasnozielonymi kwiatami każde ciemne miejsce. W arboretum można spotkać takie okazy, jak np. leszczynowiec szerokopłatkowy (*Corylopsis platypetala*) lub leszczynowiec Willmotta (*Corylopsis willmottiae*).

Chcąc się nacieszyć pięknym zapachem kwiatów w czasie, gdy okoliczna przyroda jeszcze śpi, warto podejść w arboretum do kaliny. Istnieje kilka gatunków, które kwitną wczesną wiosną. Kalina wonna (*Viburnum farreri*) pochodzi z północnych Chin, a jej żarłowione

kwiaty mogą zaskoczyć już w listopadzie lub grudniu. Główny okres kwitnięcia nastaje w marcu – kwietniu. Jeszcze silniej oddziałuje na zmysły zwiedzających, jej bogato kwitnący mieszańiec kalina bodnantska (*Viburnum × bodnantense* 'Dawn'). Ciemnoróżowe kwiaty kwitną na gałązkach od listopada do marca, a ich odurzający zapach szeroko rozchodzi się wokół.

Podobnie wonne kwiaty, być może jeszcze bardziej odurzające, miewają najczęściej kwitnące wiciokrzewy. Przykładami są wiciokrzew pachnący (*Lonicera fragrantissima*) i jego mieszańiec wiciokrzew Purpusa (*Lonicera × purpusii*). Są to częściowo opadające krzewy, osiągające wysokość 2 – 3 m, które w okresie grudzień – marzec kwitną białawo-żółtawymi, silnie pachnącymi kwiatami.

Ze wszystkich magnolii najwcześniej – już w marcu – kwitnie magnolia gwiazdzista (*Magnolia stellata*). Ma wspaniałe kwiaty w kolorach od białego do różowego. Jest to jedna z najmniejszych magnolii krzaczastych, pochodząca ze środkowej Japonii.

Prawdziwym skarbem naszego arboretum są rododendrony. Pierwsze z nich zaczynają kwitnąć już w ciągu lutego. Do tych najwcześniejszych należy drobny Różanecznik daurski (*Rhododendron dauricum*), Różanecznik wczesny (*Rhododendron × praecox*) oraz Różanecznik ostrokończysty (*Rhododendron mucronulatum*). Zimozielony jest tylko różanecznik wczesny, pozostałe są opadające.

Wśród tych wcześniej kwitnących cudów nie należy pominąć zwyczajnej wierzby iwy (*Salix caprea*), która jest jednym z pierwszych wiosennych drzew miodonośnych. Łacińska nazwa „*caprea*” przypomina, że jej liście są smakołykiem dla kóz. Na wsi pszczelarze wysadzali wierzby iwy wszędzie wokół swoich uli, ponieważ są one dla pszczoł źródłem pierwszego wiosennego pokarmu.

oczar omszony (*Hamamelis mollis*) 1

oczar wiosenny (*Hamamelis vernalis*) 2

oczar pośredni (*Hamamelis × intermedia*) 4

wawrzynek wilczelyko (*Daphne mezereum*) 5

dereň jadalny (*Cornus mas*) 6leszczynowiec skąpokwiatowy (*Corylopsis pauciflora*)forsycja Giralda (*Forsythia giraldiana*) 8leszczynowiec Willmotta (*Corylopsis willmottiae*) 12abeliofylum koreańskie (*Abeliophyllum distichum*) 9kalina bodnantska (*Viburnum x bodnantense* 'Dawn') 14wiciokrzew pachnący (*Lonicera fragratissima*) 15magnolia gwiazdzista (*Magnolia stellata*) 16różanecznik (*Rhododendron mucronulatum*) 17

Kwiaty prawdziwej wiosny

Rośliny kwitnące zimą odchodzą na drugi plan, a na scenę wchodzi dalsi aktorzy w pięknych, kolorowych kostiumach. Oprócz wspaniałych kwiatów czereśni, wiśni i różaneczników, rozpoczyna się eksplozja kwitnienia krzewów i drzew. Do najciekawiej kwitnących roślin drzewiastych w arboretum należą judaszowce (*Cercis*). Te niewielkie drzewa lub krzewy charakteryzują się unikatowym sposobem kwitnienia, tzw. kauliflorią, zjawiskiem, gdy kwiaty wyrastają bezpośrednio z pnia lub zeszlorocznych lub starszych gałęzi. Z północnoamerykańskich wilgotnych lasów pochodzi najbardziej wytrzymały z nich – judaszowiec kanadyjski (*Cercis canadensis*). Kwitnie tworząc grona jasnoróżowych kwiatów jeszcze przed pączkowaniem liści. W arboretum rośnie leciwy egzemplarz, kwitnący na przełomie kwietnia i maja. Kwiaty judaszowca zbierali północnoamerykańscy Indianie i ze smakiem jedli je w stanie surowym lub gotowane.

Z suchych krajów śródziemnomorskich i Azji Mniejszej pochodzi ciepłolubny judaszowiec południowy (*Cercis siliquastrum*). W maju czaruje mnóstwem soczysto różowych kwiatów. Swoją nazwę zawdzięcza legendzie, która mówi, że właśnie na tym drzewie powiesił się Judasz, gdy zdradził Chrystusa.

Imponującymi pucharowymi kwiatami koloru purpury pyszni się na wiosnę rosnąca w pobliżu pałacu Magnolia Soulange'a (*Magnolia x soulangeana*). Po przekwitnięciu tworzy dziwaczne szyszkowate owoce (mieszki). Magnolie należą do najstarszych roślin drzewiastych, są „żywymi skamielinami”, których kwiaty powstały zanim się pojawiły pszczoły i podobnie jak w dawnych czasach, także obecnie przystosowane są do zapylania przez chrząszcze.

Kolejną interesującą grupą roślin, którą można znaleźć w starym parku, są „derenie kwieciste”. Nazwane są tak pomimo tego, że ich kwiaty są małe i niepozorne. Są jednak otoczone czterema wielkimi podsadkami, które robią wrażenie płatków kwiatu i przyciągają w ten sposób owady zapylające. W zależności od rodzaju i odmiany podsadki te są białe, zielonawe lub różowe. W arboretum można spotkać dwa gatunki dereni kwiecistych, północnoamerykański dereń kwiecisty (*Cornus florida*) oraz azjatycki dereń kousa (*Cornus kousa*), który kwitnie około 14 dni później. Niedaleko dereni rośnie niezwykle roślina drzewiasta fotergerilla większa (*Fothergilla major*), bliska krewna oczarów. Na wiosnę może się pochlubić białozłotymi szczotkowatymi kwiatostanami, na jesieni zaś przepięknym, żółtoczerwonym zabarwieniem liści. Jasnobiałym groniastym kwiatostanem przy-

ciąga uwagę także obielia wielkokwiatowa (*Exochorda racemosa*). Do wspaniale kwitnących krzewów prawdziwej wiosny należy także kalina japońska (*Viburnum plicatum*), która zainteresuje każdego niepowtarzalnym białym, parasolowatym kwiatostanem.

Jednym z najwyraźniej kwitnących krzewów naszych parków i ogrodów jest złotokap pospolity (*Laburnum anagyroides*), nazywany również „prawdziwym złotym deszczem” dzięki długim, wiszącym gronom żółtożółtych kwiatów, które w przypadku mieszańca złotokapu Waterera (*Laburnum × watereri* 'Vossii') mogą osiągać nawet 60 cm.

Uwagę osób odwiedzających park przykuwa pionowymi świecami kwiatów kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*), zwany również „kasztanem końskim”. Niedaleko pałacu zazwyczaj w maju pokryje się on białawym zawojem, przyciągając mnóstwo pszczół. W pobliżu pawilonu wystawowego kwitnie w kolorze nietypowej ciemnej czerwieni mieszaniec kasztanowiec czerwony (*Aesculus × carnea*). Oprócz kasztanowca warto wspomnieć o jesionie mallowym (*Fraxinus ornus*). W odróżnieniu od większości jesionów jest drobniejszego pokroju i kwitnie bogato, pokazując białe wonne kwiaty zebrane w szczytowych wiechach. Po nacięciu wydobywa się z niego żółtobiały sok, który na wolnym powietrzu tworzy ziarenka zwane manną, są słodkie, choć zawierają bardzo mało cukru.

dereń kwiecisty (*Cornus florida*) 21

dereń kousa (*Cornus kousa*) 22

judaszowiec kanadyjski (*Cercis canadensis*) 18

fotergilla większa (*Fothergilla major*) 23

kalina japońska (*Viburnum plicatum*) 24

kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*) 26

Czereśnie – drzewa miłości

Niedającą się pominąć grupą roślin drzewiastych, które rozplamienia na wiosnę arboretum, są czereśnie ozdobne. Czeska terminologia przy nadawaniu nazw w tej grupie jest trochę bogatsza. Dlatego należy wspomnieć wiśnie, śliwy, śliwy wiśniowe i czerechmy. Wszystko to są krzewy lub mniejsze drzewa, należące do jednego rodzaju *Prunus*. Bezpośrednio naprzeciwko wejścia do arboretum kwitną tuż przed pączkowaniem liści trzy przepiękne egzemplarze wiśni Sargenta (*Prunus sargentii*). Ich kwiaty są proste, o kolorze różowoczerwonym. Po drugiej stronie drogi kontrastują z nimi dwa egzemplarze kwitnących na biało wiśni piłkowanych – *Prunus serrulata* 'Shirotae', a za łąką kwitnące również na biało *Prunus serrulata* 'Umineko'.

Nad stawem można się cieszyć widokiem na niską, kwitnącą na różowo sakurę o zwisających gałęziach – *Prunus* 'Accolade'. W Japonii najczęściej pielęgowaną

czereśnią ozdobną jest mieszaniec nieznanego pochodzenia wiśnia jadońska (*Prunus × yedoensis*). Pyszni się bogactwem śnieżnobiałych, od środka zaróżowionych prostych kwiatów, a na jesieni liśćmi o kolorze od żółtożółtego do ceglanej czerwieni. Wiele gatunków czereśni, wiśni i czerechmy otacza tzw. Łąkę Elbla. Obok słupkowo rosnącego kultywaru wiśni piłkowanych (*Prunus serrulata* 'Amanogawa') przyciąga tu uwagę czerwono pączkująca odmiana czerechmy zwyczajnej purpurowej (*Prunus padus* 'Colorata') z wiszącymi kwiatostanami różowych kwiatów. Nie brakuje tu też popularnej odmiany sakury o zwisających gałęziach *Prunus serrulata* 'Kiku-shidare-sakura'.

wiśnia piłkowana (*Prunus serrulata* 'Umineko') 31

wiśnia Sargenta (*Prunus sargentii*) 29

Kwitnące klejnoty – różaneczniki

Skarb, który nam pozostawili w arboretum poprzednie generacje botaników i ogrodników, to różaneczniki (rododendrony). Kolekcja rododendronów w Arboretum Nový Dvůr należy do największych w Republice Czeskiej. Rodzaj *Rhododendron* obejmuje około 1 000 gatunków pochodzących z najróżniejszych obszarów, od tropikalnych lasów deszczowych aż po tundry podbiegunowe półkuli północnej (Azja i Ameryka Północna). Aczkolwiek wszystkie różaneczniki należą do jednego rodzaju, w praktyce ogrodniczej dzielą się ona na dwie podstawowe grupy. Gatunki zimozielone noszą nazwę rododendronów, a gatunki z opadającymi liśćmi to azalie. Klasyfikacja botaniczna jest jednak o wiele bardziej skomplikowana i obejmuje cały szereg podrodzajów, sekcji, podsekcji itd.

Interesująca jest kwestia powstania czeskiej terminologii rodzaju *Rhododendron*. Bracia Preslovie, twórcy czeskiej terminologii przyrodniczej, poszukiwali inspiracji w językach pokrewnych i jeżeli pójdziemy ich śladami, to stwierdzimy, że na Syberii rośnie gatunek rododendrona, którego części zawierają alkaloidy powodujące zatrucie przypominające stan upojenia alkoholowego. Gatunek ten nosi w języku rosyjskim nazwę „pijaniśnik” – od słowa „pijany” – i dzięki jego bohemizacji powstało słowo pěniśnik. Należy jednak dodać, że nazwa ta za bardzo się nie przyjęła i pomiędzy ludźmi stosowana jest raczej nazwa botaniczna rododendron.

Rhododendrony najlepiej się czują na częściowo zacienionych chłodnych miejscach z wilgotnym powietrzem, gdzie są chronione przed wiatrem. W arboretum znajduje się kilkadziesiąt gatunków botanicznych i różnych mieszańców. Większość z nich kwitnie, w zależności od pogody, stopniowo od połowy kwietnia aż do końca maja.

różanecznik żółty (*Rhododendron luteum*) 37

różanecznik (*Rhododendron 'Saturnus'*) 38

różanecznik (*Rhododendron 'Fanny'*) 39

Widok kwitnących różaneczników

Widok kwitnących różaneczników

różanecznik (*Rhododendron 'Ant. Dvořák'*) 40

różanecznik (*Rhododendron 'Soir de Paris'*) 41

LATO

Kwiaty letnie

1. krzewuszk cudowna (*Weigela florida*)
2. kolkwicz chirska (*Kolkwitzia amabilis*)
3. zylstek szorstkolistny (*Deutzia scabra*)
4. jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*)
5. zlotlin japoński (*Kerria japonica*)
6. hortensja Sargenta (*Hydrangea sargentiana*)
7. kasztanowiec drobnokwiatowy (*Aesculus parviflora*)
8. śniegowiec wirginijski (*Chionanthus virginicus*)
9. tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*)
10. surmia bignoniowa (*Catalpa bignonioides*)
11. maackia amurska (*Maackia amurensis*)
12. perełkowiec japoński (*Sophora japonica*)

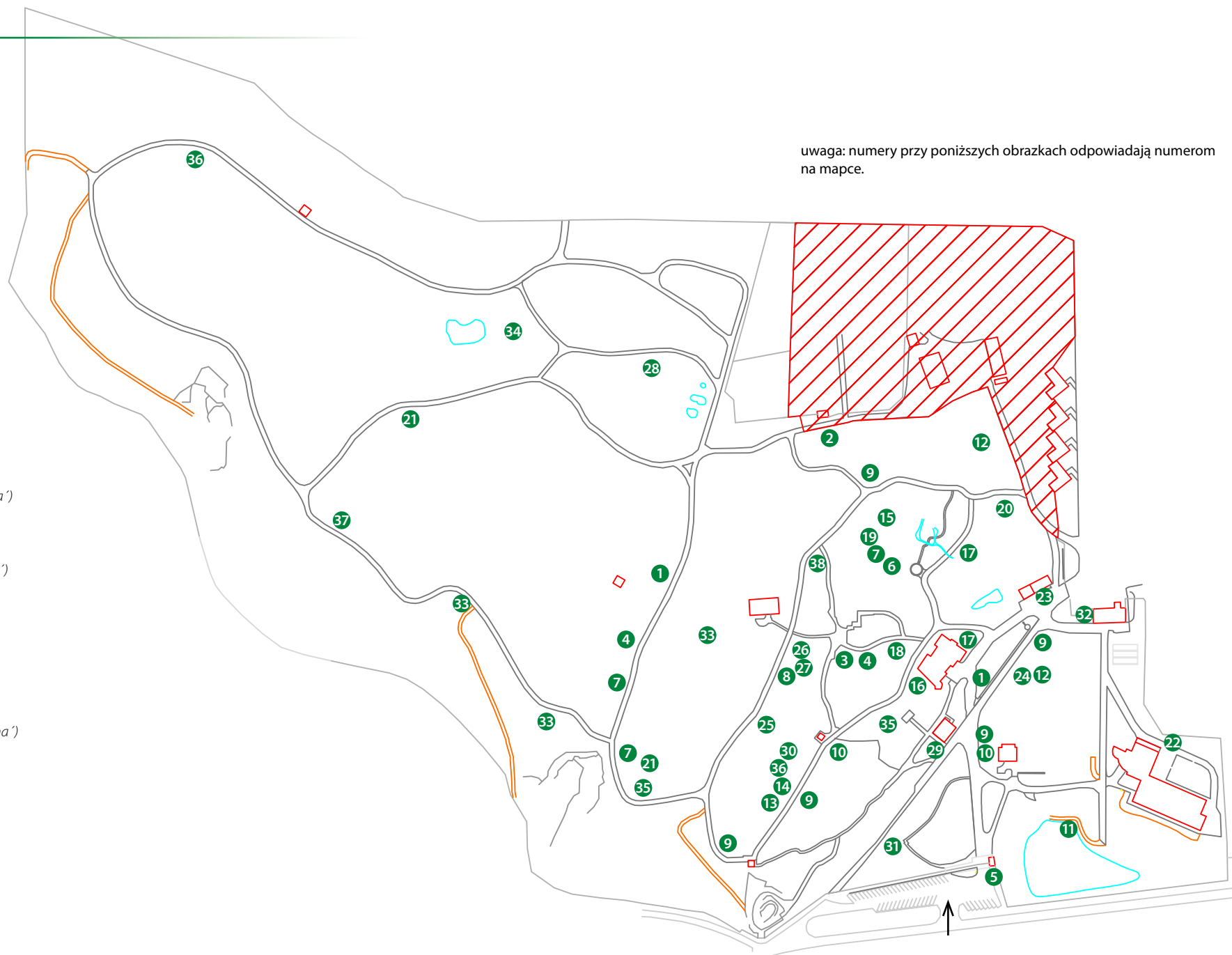
Kolorystyczne i kształtowe wariacje liści

13. buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea')
14. buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Purpurea Tricolor')
15. buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Rohanii')
16. dąb szypułkowy (*Quercus robur* 'Atropurpurea')
17. klon palmowy czerwolistny (*Acer palmatum* 'Atropurpureum')
18. jesion pensylwański (*Fraxinus pensylvanica* 'Aucubifolia')
19. jawor klon (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii')
20. dereń jadalny (*Cornus mas* 'Variegata')
21. śliwa wiśniowa (*Prunus cerasifera* 'Nigra')
22. glediczja trócierniowa (*Gleditsia triacanthos* 'Sunburst')

Niezwyczajne dzikie owoce

23. morwa biała (*Morus alba*)
24. pigwa pospolita (*Cydonia oblonga*)
25. dereń jadalny (*Cornus mas*)
26. dereń kousa (*Cornus kousa*)
27. dereń kwiecisty (*Cornus florida*)
28. świdośliwa kanadyjska (*Amelanchier lamarckii* 'Ballerina')
29. aktinidia ostrolistna (*Actinidia arguta*)
30. orzech czarny (*Juglans nigra*)
31. orzech szary (*Juglans cinerea*)
32. leszczyna pospolita (*Corylus avellana*)
33. leszczyna turecka (*Corylus colurna*)
34. orzesznik pięciolistkowy (*Carya ovata*)
35. kasztanowiec jadalny (*Castanea sativa*)
36. miłorząd dwukłapowy (*Ginkgo biloba*)
37. sosna syberyjska (*Pinus cembra* subsp. *sibirica*)
38. sosna limba (*Pinus cembra*)

uwaga: numery przy poniższych obrazkach odpowiadają numerom na mapce.

Kwiaty letnie

Kolorowy karnawał, który odbywał się w arboretum od chwili, gdy roztopił się ostatni śnieg, już dawno się skończył, a rośliny koncentrują się teraz na wytwarzaniu nasion i owoców. Przyroda zwalnia zamieniając się w zieloną, łagodną masę. I to jest właśnie czas, gdy ogrodnicy mówią, że w ogrodzie musi stać coś kwitnąc i sadzą rośliny jednoletnie i róże, łączą różne rośliny wieloletnie oraz wybierają krzewy i drzewa, które kwitną dopiero w okresie prawdziwego lata, aby i w tych najcieplejszych dniach mogli przebywać w kwitnącym ogrodzie.

W czasie gdy wiosna przechodzi w lato, zakątki arboretum płoną plejadą kolorów kwitnących krzewów. Uwagę przyciągają skupiska purpurowych dzwonkowatych kwiatów krzewuski cudownej (*Weigela florida*), delikatnie różowe kwiaty bogato kwitnącej kolkwicii chińskiej (*Kolkwitzia amabilis*) lub też wodospady pachnących miodem białych kwiatów żylistku szorstkolistnego (*Deutzia scabra*). Jeszcze silniej pachną kwiaty jaśminowca wonnego (*Philadelphus coronarius*), zwanego też „fałszywym jaśminem”. Przypomnieniem odchodzącej wiosny są jaskrawożółte kwiaty żółtlinu japońskiego (*Kerria japonica*), przypominające żółte różyczki.

Prawdziwą pułapką na motyle są obfite i długo kwitnące kwiaty budlei Dawida (*Buddleia davidii*), ludowo zwanej „letnim bzem” lub „motylim krzewem”. Przydomek ten uzyskała nie bez powodu, albowiem w czasie kwitnienia bywa wręcz obsypana różnymi gatunkami motyli, które zlatują się na odurzająco pachnące kwiaty z całej okolicy. W zależności od odmiany kwiaty mogą być w odcieniach od białego przez różowy aż po ciemnofioletowy.

Wprawdzie niewielka, ale fascynująca niesamowitą zmiennością kolorów kwiatów jest hortensja ogrodowa (*Hydrangea macrophylla*). Jej kwiaty są jednym z wybryków natury, albowiem ich kolor zmienia się w zależności od pH gleby. Jeżeli jest kwaśniejsza, odcień kwiatów zmienia się na niebieskawy, jeżeli jest bardziej zasadowa, kwiaty czerwienieją. Większa, później kwitnąca hortensja Sargenta (*Hydrangea sargentiana*) oprócz niezwykle białych, niebieskich kwiatostanów przyciąga uwagę również dużymi, aksamitnymi liśćmi o nietypowym fioletowym odcieniu. W arboretum, gdzie rośnie na tle ciemnych, zimozielonych rododendronów, robi wrażenie żywej rzeźby. Kwitnie od sierpnia aż do października.

Wśród potężnych gatunków kasztanowców rosnących jako krzew kasztanowiec drobnokwiatowy (*Aesculus parviflora*) wygląda jak skrzat, a od wielu z nich różni się zdobnością kwiatów i nietypowym, jesiennym kwitnieniem. Wyprostowane świeże śnieżnobiałych kwiatów,

delikatnie ozdobione długimi pręcikami, wystają z liści w lipcu.

Do kwitnących zjawisk początku lata należy rzadko spotykany północnoamerykański krzew lub niekiedy niskie drzewo śniegowiec wirginijski (*Chionanthus virginicus*). Podczas kwitnienia korona zawinie się w śnieżnobiałą szatę odurzająco wonnych kwiatów. Przy najlżejszym nawet powiewie wiatru delikatne, wstążkowe kwiaty śniegowca zaczynają drgać i wyglądają jak zawieszona na gałęziach filigranowa korona.

Letnim kwitnieniem i dekoracyjnymi liśćmi uwagę przyciągną kolejne dwie północnoamerykańskie rośliny drzewiaste. Na początku lata pomiędzy przepięknymi liśćmi w kształcie liry potężnego tulipanowca amerykańskiego (*Liriodendron tulipifera*) pojawiają się unikatowe kwiaty przypominające zielonożółte tulipany. Stąd też jego ludowa nazwa „drzewo tulipanowe”. W połowie lata pojawia się na miejsce przekwitających tulipanowców Sumia bignoniowa (*Catalpa bignonioides*). Wielkie sercowate liście sumii wytwarzają naturalne tło i podkreślają piękno białych, rurkowatych kwiatów. Dzięki długim torebkom przypominającym strąki fasoli otrzymała ona charakterystyczny przydomek – indyjskie drzewo fasolowe. Niemniej zdobne są białe, o odcieniu kości słoniowej kwiaty wschodnioazjatyckiej maakii amurskiej (*Maackia amurensis*). Rosną w wyprostowanych gronach i w połączeniu przejrzystą koroną drzewa wyglądają bardzo elegancko.

Koniec lata przebiega pod znakiem późno kwitnących perełkowców japońskich (*Sophora japonica*). Żółtobiałe kwiaty są skoncentrowane wokół szerokich, nawet 30 cm zwisających wiech i kwitną aż do późnej jesieni. Przekwitające kwiaty zlatują powoli na ziemię jak śnieżynki, wytwarzając kilkunastymetrowe kwieciste dywany.

kolkwicia chińska (*Kolkwitzia amabilis*) 2

jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*) 4

budleja Dawida (*Buddleia davidii*)

hortensja Sargenta (*Hydrangea sargentiana*) 6

kasztanowiec drobnokwiatowy (*Aesculus parviflora*) 7

tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*) 9

perełkowiec japoński (*Sophora japonica*) 12

Kolorystyczne i kształtowe wariacje liści

Kolorystyczne przemiany liści roślin drzewiastych są najczęściej kojarzone z przyjściem jesieni, ale nie jest tak zawsze. W ogrodach i parkach już w ciągu lata można spotkać kolorowe, pstrokate „obrzeżone” lub nawet różniące się kształtem liścia formy drzew i krzewów. Pstrokate wielobarwne zabarwienie liści nadaje roślinom drzewiastym niezwykle, robiący groteskowe wrażenie wygląd, będący następstwem mutacji. Takie egzemplarze nazywane są „chimerami”. Jeżeli są stosowane tylko, jako dopełnienie kompozycji ogrodowych, jest wszystko w porządku, nigdy jednak nie powinny przekraczać granic arboretów i ogrodów botanicznych, by przeniknąć do wolnej przyrody, ponieważ grozi im zdziczenie.

Korony majestatycznych buków zamieniają się co roku w bogatą paletę kolorów, na wiosnę pyszną się świeżymi odcieniami zieleni, w lecie zieleń ta ciemnieje, na jesieni zaś pojawiają się pstrokate odcienie pomarańczowoczerwone. Od zwykłego zabarwienia letniego różni się ozdobiona czerwonymi liśćmi odmiana buku pospolitego czerwonołistnego (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'). Jeszcze bardziej efektownie wygląda pstrokaty buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Purpurea Tricolor'), którego koronę zdobią wspaniałe, karminowo czerwone liście z efektownym kremowym i różowym obrzeżem. Jedną z najcenniejszych jest czeska odmiana buku pospolitego (*Fagus sylvatica* 'Rohanii') z nieregularnie powycinanymi, zębatymi i ciemnoczerwonymi liśćmi. Wspaniale egzemplarze tego i wielu innych buków można podziwiać właśnie w naszym arborecie.

Obok pałacu widnieje nietypowo zabarwiony kultywar czeskiego dębu szypułkowego (*Quercus robur* 'Atropurpurea') o ciemnopurpurowym ulistnieniu. Swój udział w wytworzeniu niepowtarzalnej atmosfery arboretum mają bez wątpienia wieloletnie egzemplarze klonów palmowych czerwonołistnych (*Acer palmatum* 'Atropurpureum') o ciemnym, czarnoczerwonym ulistnieniu. Wręcz uduchowione wrażenie mogą robić żółto kropkowane liście jesionu pensylwańskiego (*Fraxinus pennsylvanica* 'Aucubifolia'), z daleka przypominające plamiste liście aukuby. Niezwykle, białawe lub pokryte żółtymi kropkami liście ma także odmiana czeskiego jaworu klonu (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii').

Bardzo duże wrażenie robi połączenie obrzeżonych na biało liści z czerwonymi owocnikami wcześniej kwitnącego derenia jadalnego (*Cornus mas* 'Variegata'). Z drugiej strony ciemnopurpurowe do ciemnoczerwonego zabarwienie liści śliwy wiśniowej (*Prunus cerasifera* 'Nigra') ostro kontrastuje z otoczeniem. Niecodziennym przeżyciem jest zobaczenie w okresie pączkowania przejrzystej korony gledicji trójcierniowej (*Gleditsia*

triacanthos 'Sunburst') z jaskrawym, złotożółtym ulistnieniem. W arborecie pstrokate odmiany są licznie reprezentowane wśród krzewiastych dereni (*Cornus*), berbersów (*Berberis*), tawół (*Spiraea*), jaśminowców (*Philadelphus*) lub krzewuszek (*Weigela*). Szczególnie bogata jest kolekcja obrzeżonych, zimozielonych bukszpanów (*Buxus*) i ostrokrzewów (*Ilex*).

buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea') 13

buk pospolity (*Fagus sylvatica* 'Purpurea Tricolor') 14

jawor klon (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii') 19

derień jadalny (*Cornus mas* 'Variegata') 20

śliwa wiśniowa (*Prunus cerasifera* 'Nigra') 21

glediczja trójcierniowa (*Gleditsia triacanthos* 'Sunburst') 22

Niezwykłe dzikie owoce

Podczas wędrówek po czeskiej krainie można spotkać cały szereg dziko rosnących owocowych roślin drzewiastych. Rosną wzdłuż dróg polnych, w remizkach, na miedzach, na nasłonecznionych krzewiastych zboczach lub w jasnych lasach. Uwagę przyciągają przede wszystkim nietypowe kwitnienia lub bogactwo drobnych owoców. Malowniczą koronę gruszy polnej (*Pyrus pyrastrer*) zdobią drobne gruszcзки, jabłoni dzika (*Malus sylvestris*) przyciąga uwagę charakterystycznymi, zielonożółtymi jabłuszkami, a wiśnia ptasia (*Prunus avium*) zaskakuje co roku bogatym urodzajem małych czerwono-czarnych wisienek.

Oprócz dzikich leśnych jagód, żurawin, malin lub jeżyn smaczne owoce daje też morawski, rodzący słodkie owoce jarząb pospolity (*Sorbus aucuparia* 'Edulis'), który został odkryty w Jeseníkach około roku 1820. Podczas II wojny światowej był nazywany „cytryną północy”. Jadalne jarzębiny mają w porównaniu z formą dziką wyższą zawartość cukru i witaminy C. Owoce są zbierane w październiku i przerabiane najczęściej wraz z jabłkami na marmolady.

Jedną z najstarszych owocowych roślin drzewiastych jest ciepłolubny jarząb domowy (*Sorbus domestica*). Owoce mają kształt małych jabłek lub gruszek o kolorze od żółtozielonego do czerwonego. W stanie świeżym nie nadają się jednak do jedzenia, słodko-kwaśny smak uzyskują dopiero owoce dojrzałe, o miękkiej, kaszowatej konsystencji. Najczęściej są przerabiane na marmolady i moszcze, wraz z jabłkami, gruszkami lub pigwami. Kolejną owocową rośliną drzewiastą, uprawianą już od dawnych czasów, jest morwa. Owoce mają zmienny kolor (białe, czerwone, czarne), a wyglądem przypominają wydłużone maliny lub jeżyny. W odróżnieniu od mało oryginalnego smaku owoców morwy białej (*Morus alba*) owoce morwy czarnej (*Morus nigra*) są bardzo aromatyczne i smaczne. W naszym arborecie można zobaczyć także odmianę morwy białej (*Morus alba* 'Pendula'). Rozpowszechnienie uprawiania morwy było ściśle związane z produkcją jedwabiu, czyli z hodowlą jedwabników, których larwy żywią się wyłącznie liśćmi morwy.

Powoli powracają „do łask” owoce nieszpulki jadalnej (*Mespilus germanica*). Nazwę łacińską zawdzięcza ona swojej drugiej ojczyźnie – Niemcom, gdzie była intensywnie uprawiana w ogrodach klasztornych. Owoce nieszpulki mają kształt małych jabłek. Do jedzenia nadają się dopiero po przemarznięciu lub długim leżeniu uzyskując przyjemny, kwaskowaty smak. Zawierają dużą ilość włókna i witaminy C. Podobnie jak nieszpulka również pigwa pospolita (*Cydonia oblonga*) była dawniej

uprawiana przeważnie w ogrodach klasztornych i parkach pałacowych. W starożytności była symbolem miłości i płodności, stąd jej charakterystyczna nazwa „jabłko cydońskie”. Pigwy mają delikatny, aromatyczny zapach, zielonożółty kolor i kształt kuli lub gruszki. Zgodnie z tradycją nasze babcie i prababce kładły owoce pigwy pomiędzy warstwy czystej bielizny, aby była wonniejsza.

Z nasłonecznionych zboczy Czech i Moraw zawędrował do ogrodów i parków ciepłolubny dereń jadalny (*Cornus mas*). Jego jadalne, smaczne, szkarłatne owoce pestkowe były zbierane już w czasach prehistorycznych. Obecnie istnieje wiele odmian wieloowocowych. Jadalne są także owoce ozdobnych dereni kwiecistych – azjatyckiego derenia kousa (*Cornus kousa*) i północnoamerykańskiego derenia kwiecistego (*Cornus florida*). Ich owoce mają kształt czerwonych zrośniętych pestkowców, a wyglądem przypominają truskawki.

Bardzo cenne dzikie owoce mają świdośliwy (*Amelanchier*). Owoce świdośliw były tradycyjnym owocem północnoamerykańskich Indian, stąd charakterystyczna nazwa „indiańskie owoce”. Smakiem przypominają połączenie słodkich jarzębin i jagód leśnych, są soczyste, słodkawe, wielkości porzeczek lub jarzębin. Najsmaczniejsze są odmiany świdośliwy kanadyjskiej (*Amelanchier lamarckii* 'Ballerina') i świdośliwy olcholistej (*Amelanchier alnifolia* 'Cusickii'). Są to krzewy lub niższe wielopniowe drzewa o malowniczych koronach.

Wzdłuż dróg, ale także w ogrodach coraz częściej pojawia się aronia czerwona (*Aronia melanocarpa*), zwana ludowo „czarną jarzębiną”. Z sukcesem jest szczepiona na podkładkę jarzębu pospolitego. Owoce aronii mają średnicę ok. 1 cm, są koloru czarnego lub zbliżonego do barwy bakłażana, są bardzo bogate w witaminy. We wrześniu i październiku dojrzewają na męskich krzewach rokitnika zwyczajnego (*Hippophaë rhamnoides*) mocno pomarańczowe owoce o wysokiej zawartości witaminy C, z powodu której jest często nazywany „cytryną północy”.

Choć nie chce się w to wierzyć i w warunkach środkowoeuropejskich można całorocznie uprawiać egzotyczne kiwi. Chodzi o dwa zimoodporne gatunki aktinidii pnących – aktinidię ostrolistną (*Actinidia arguta*) i aktinidię pstrolistną (*Actinidia kolomikta*), wytrzymujące spadek temperatur aż do -30°C. Owocem są drobne zielone jagody z czerwonym liczkiem „minikiwi”, o przyjemnym, słodkokwaśnym smaku. Te drzewiaste liany są dwupienne. W celu uzyskania urodzaju należy uprawiać wspólnie egzemplarze męskie i żeńskie lub ich odmiany samozapylające.

Do poszukiwanych owocowych roślin drzewiastych należy zaliczyć także gatunki dające owoce skrupkowe (orzechy). Bardzo ważne miejsce mają tu orzechy, orzeszniki, leszczynowce i kasztanowce. Oprócz ulubionych orzechów z orzecha włoskiego (*Juglans regia*) nasiona jadalne daje też potężny północnoamerykański orzech czarny (*Juglans nigra*) i orzech szary (*Juglans cinerea*). Oba gatunki można obejrzeć w naszym arboretum. Podobnie smakujące orzechy laskowe, jakie daje krajowa leszczyna pospolita (*Corylus avellana*), można zbierać także z rosnącej jako drzewo leszczyny tureckiej (*Corylus colurna*). Jednak najsmaczniejsze owoce – orzechy pekanowe daje orzesznik pekanowaty (*Carya illinoensis*). W naszych warunkach można uprawiać pokrewny orzesznik gorzki (*Carya tomentosa*) lub orzesznik pięciolistkowy (*Carya ovata*). Ten ostatni daje również wysoko jakościowe drewno „hikorę”.

Źródłem smacznych nasion kasztanów jadalnych jest kasztanowiec jadalny (*Castanea sativa*). Nasiona są ukryte w pokrytej kolcami kopule, zazwyczaj po trzy. Po upieczeniu mają przyjemny, słodkawy smak. Bardzo zdrowym suplementem żywienia są też nasiona wielu gatunków iglastych roślin drzewiastych. Oprócz czwórczaka (*Torreya*), araukarii (*Araucaria*) i miłorzębu (*Ginkgo*) są to przede wszystkim nasiona sosen (*Pinus*). Na Syberii z zamięłowaniem zbierają orzeszki cedrowe z sosny syberyjskiej (*Pinus cembra* subsp. *sibirica*) i sosny karłowej (*Pinus pumila*). W Europie źródłem orzeszków limbowych jest wysokogórska sosna limba (*Pinus cembra*), a orzeszków piniowych śródziemnomorska sosna pinia (*Pinus pinea*). W Azji głównym źródłem orzeszków jest sosna koreańska (*Pinus koraiensis*). Można jest konsumować na surowo lub prażone.

jarząb pospolity (*Sorbus aucuparia* 'Edulis')

morwa biała (*Morus alba*) 23

nieszpulka jadalna (*Mespilus germanica*)

pigwa pospolita (*Cydonia oblonga*) 24

dereń jadalny (*Cornus mas*) 25

aktinidia ostrolistna (*Actinidia arguta*) 29

świdośliwa kanadyjska (*Amelanchier lamarckii* 'Ballerina') **28**

orzech czarny (*Juglans nigra*) **30**

orzech szary (*Juglans cinerea*) **31**

kasztanowiec jadalny (*Castanea sativa*) **35**

leszczyna pospolita (*Corylus avellana*) **32**

leszczyna turecka (*Corylus colurna*) **33**

milorzq̄b dwukłapowy (*Ginkgo biloba*) **36**

derzeń kousa (*Cornus kousa*) **26**

aronia czerwona (*Aronia melanocarpa*)

rokitnik zwyczajny (*Hippophaë rhamnoides*)

JESIEŇ

Kolory jesieni

1. wiśnia Sargenta (*Prunus sargentii*)
2. klon kolchidzki (*Acer cappadocicum*)
3. klon francuski (*Acer monspessulanum*)
4. klon srebrzysty (*Acer saccharinum*)
5. klon palmowy (*Acer palmatum*)
6. klon strzępiastokory (*Acer griseum*)
7. klon japoński (*Acer japonicum*)
8. klon czerwony (*Acer rubrum*)
9. grujecznik japoński (*Cercidiphyllum japonicum*)
10. grujecznik wspaniały (*Cercidiphyllum magnificum*)
11. aktinidia ostrolistna (*Actinidia arguta*)
12. dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*)
13. brzoza Ermana (*Betula ermanii*)
14. brzoza himalajska (*Betula jacquemontii*)
15. brzoza brodawkowata (*Betula pendula*)
16. oczar pośredni (*Hamamelis x intermedia*)
17. oczar omszony (*Hamamelis mollis*)
18. oczar wirginijski (*Hamamelis virginiana*)
19. tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*)
20. kalina koralowa (*Viburnum opulus*)
21. kalina japońska (*Viburnum plicatum*)

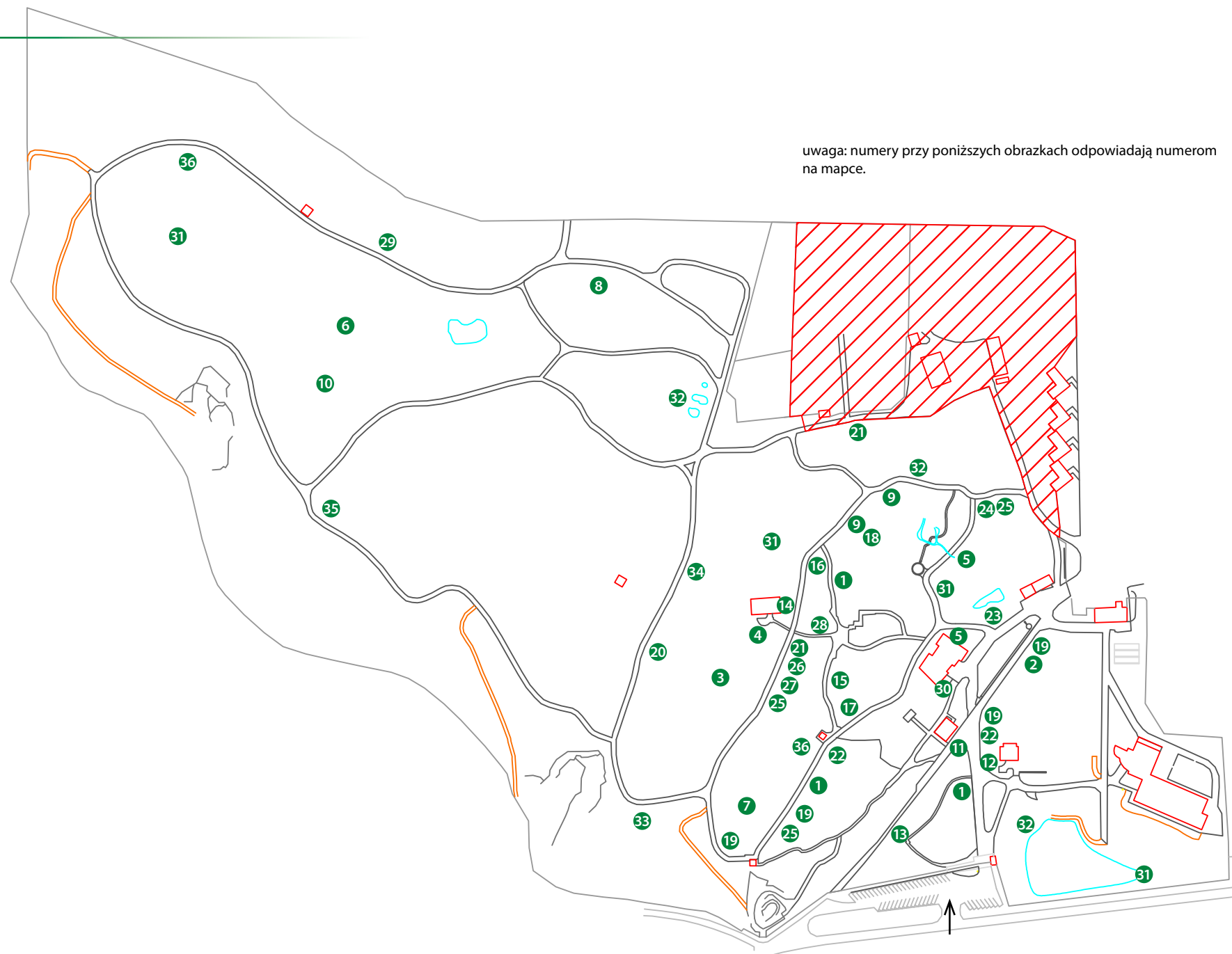
Godne uwagi owoce i nasiona

22. surmia bignoniowa (*Catalpa bignonioides*)
23. kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*)
24. dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*)
25. dereń jadalny (*Cornus mas*)
26. dereń kwiecisty (*Cornus florida*)
27. dereń kousa (*Cornus kousa*)
28. głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*)
29. róża pomarszczona (*Rosa rugosa*)
30. poncyria trójlistkowa (*Poncirus trifoliata*)

Rośliny iglaste zrzucające igły

31. metasekwoja chińska (*Metasequoia glyptostroboides*)
32. cypryśnik błotny (*Taxodium distichum*)
33. modrzew europejski (*Larix decidua*)
34. modrzew japoński (*Larix kaempferii*)
35. modrzew dahurski (*Larix gmelinii*)
36. miłorząb dwukłapowy (*Ginkgo biloba*)

uwaga: numery przy poniższych obrazkach odpowiadają numerom na mapce.

Kolory jesieni

Ciepłe letnie dni pełne słońca powoli, ale nieubłaganie stają się przeszłością, a panujące lato przekazuje pałeczkę nadchodzącej jesieni. Dni są coraz krótsze, a w przyrodzie można obserwować pierwsze symptomy przygotowań do zbliżającej się zimy. Zaczynają się dziać bardzo ciekawe rzeczy. Patrząc na drzewa, można zauważyć, że intensywna zieleń liści jest zastępowana najróżniejszymi kolorami. Zielony barwnik liści, chlorofil, zaczyna się rozkładać. Zamiast niego przyroda przygotowała paletę pstrokatej kolorów, którymi zamierza zabarwić liście wielu roślin drzewiastych. W ten sposób przygotowuje dla naszych oczu fascynujący spektakl pełen najróżniejszych niespodzianek. Zajrzyjmy, więc w tym pięknym okresie do arboretum.

Podczas spaceru po parku zachwyci każdego ferya kolorów prezentowanych przez rośliny drzewiaste z całego świata. Jaskrawo pomarańczowym do purpurowo czerwonego przywita zwiedzających pochodząca z Japonii, Korei i Sachalinu wiśnia Sargenta (*Prunus sargentii*). Do Europy została przywieziona dopiero w 1908 roku. Pięknym wspomnieniem lata może być żółte zabarwienie liści azjatyckiego klonu kolchidzkiego (*Acer cappadocicum*), wspaniałe są jaskrawe złotożółte małe liście klonu francuskiego (*Acer monspessulanum*). Również północnoamerykański niski, rozłożysty klon okrągłolistny (*Acer circinatum*) przyciąga wzrok żółtym zabarwieniem, ale z odcieniem czerwieni. Do ciekawie zabarwionych jaworów należy również nasz krajowy jawor klon (*Acer pseudoplatanus*) i północnoamerykański klon srebrzysty (*Acer saccharinum*), którego jesienne szaty są w kolorze od pomarańczowego po czerwony. Aby trochę poszerzyć miłą dla oka paletę kolorów, warto spojrzeć na inne gatunki bardzo ciekawie zabarwionych jaworów. Należy do nich na przykład azjatycki klon palmowy (*Acer palmatum*), znany z wielu odmian, które dzięki swojemu wyglądowi doskonale nadają się do ogrodów w stylu japońskim. Uszlachetniono ich już ponad 400 i co roku pojawiają się dalsze. Efektowny widok tworzą klony palmowe, dzięki skręconym pniom i ciekawemu jesiennemu zabarwieniu. Bardzo atrakcyjny, pochodzący z Chin klon strzępiastokory (*Acer griseum*) charakteryzuje się nie tylko zabarwieniem liści w skali od pomarańczowego po purpurowo czerwony, ale także strzępiastą korą. Nasyconym czerwonym zabarwieniem ulistnienia charakteryzują się też klon japoński (*Acer japonicum*) lub północnoamerykański klon czerwony (*Acer rubrum*).

Nie wolno nam pominąć pięknego, azjatyckiego, zazwyczaj wielopniowego drzewa o nazwie grujecznik japoński (*Cercidiphyllum japonicum*), które zabarwia się w tonacji żółtopomarańczowej z odcieniami czerwono-

nawymi, karminowymi. Podobny do grujecznika japońskiego jest jego mniejszy, najczęściej jednopniowy krewny grujecznik wspaniały (*Cercidiphyllum magnificum*), endemit z japońskiej wyspy Honsiu. Więdzące i rozpadające się liście grujecznika pachną jak słodkie pieczywo.

Żółte zabarwienie liści pokazuje ciekawa roślina pnąca pochodząca z Azji – aktinidia ostrolistna (*Actinidia arguta*). Liana ta osiąga wysokość do 10 metrów. Jeszcze wyżej dorasta inna roślina pnąca o podobnym zabarwieniu liści, dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*), piękna, lewoskrętna i masywna liana. Interesujące są o tej porze roku także brzozy, które już niedługo ubiorą jasnożółte szaty, w arboretum zobaczyć można na przykład azjatycką brzozę Ermana (*Betula ermanii*), następnie brzozę Jacquemonta (*Betula jacquemontii*) i naszą brzozę brodawkowatą (*Betula pendula*).

Odcienie od żółtego aż po pomarańczowo – czerwony przybierają na jesieni liście oczarów. Są to bardzo interesujące krzewy, należące do szlachetnych roślin drzewiastych wymagających bardziej pieczołowitego przygotowania ogrodu. Często są stosowane do produkcji kosmetyków, na przykład kremów do pielęgnacji cery. Istnieje sześć podstawowych gatunków oczarów rosnących w Ameryce Północnej i Azji Wschodniej. Z tych bardziej interesujących w arboretum można znaleźć na przykład oczar pośredni (*Hamamelis × intermedia*), oczar japoński (*Hamamelis japonica*) lub oczar omszony (*Hamamelis mollis*).

Szczególnie rzucający się w oczy, dzięki złotożółtym liściom, jest północnoamerykański tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*). Wspaniałe kolory wina od czerwonego po fioletowo-brązowe przybiera na jesieni czeska kalina koralowa (*Viburnum opulus*) i pochodząca z Chin i Japonii kalina japońska (*Viburnum plicatum*).

klon palmowy (*Acer palmatum*) 5

wiśnia Sargenta (*Prunus sargentii*) 1

grujecznik japoński (*Cercidiphyllum japonicum*) 9

dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*) 12

oczar wirginijski (*Hamamelis virginiana*) 18

tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*) 19

klon czerwony (*Acer rubrum*) 8

Godne uwagi owoce i nasiona

Kwiaty wiosenne i letnie, które zdobiły rośliny drzewiaste w poprzednich miesiącach, stały się przeszłością, a w ich miejsce gałęzie i gałązki uginają się pod ciężarem owoców i nasion o najróżniejszych kształtach, kolorach i zapachach. Można przy tym obserwować dużo większą aktywność ptaków, wiewiórek i pozostałych zwierząt, które wprost nie mogą się nimi nasycić. Nasiona i owoce odnoszą też do najróżniejszych kryjówek, aby miały dostatek pokarmu także w miesiącach zimowych.

Z niezliczonej ilości płodów wybierzmy na przykład mierzące nawet 40 cm strąkowate owoce północnoamerykańskiej rośliny drzewnej surmii bignoniowej (*Catalpa bignonioides*). Długie strąki zdobią to drzewo często aż do miesięcy zimowych. Jesienną ozdobą jest bez wątpienia kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*), którego kuliste, miękkie i pokryte kolcami torebki kryjące w sobie kasztany bezsprzecznie są źródłem radości naszych dzieci. Piękne owoce posiada azjatycka roślina pnąca dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*). Ta liana lewoskrętna jest obsypana małymi żółtopomarańczowymi płodami, które po pęknięciu odkrywają ciemnopomarańczowe wnętrza z trującymi nasionami. Kolejną lianą, tym razem prawoskrętną, jest japońska glicynia kwiecista (*Wisteria floribunda*), której płodami są 10 – 15 cm aksamitnie kosmate strąki, które także zawierają trujące nasiona. Strąki glicynii często wytrzymują na gałązkach aż do miesięcy zimowych.

Na uwagę zasługują trzmieliny. W dawnych czasach trzmielina należała do często wykorzystywanych roślin drzewiastych. Krzewy te rodzą różowe, purpurowe, niekiedy aż karminowe owoce. W arboretum można zobaczyć na przykład trzmielinę pospolitą Europy (*Euonymus europaeus*) lub trzmielinę korkową (*Euonymus phellomanus*). Po otwarciu owoca trzmieliny – torebki – pojawiają się czerwone, pomarańczowe i białe osnówki, w których kryje się nasionko. Torebki trzmieliny były dawniej stosowane w farbiarstwie. Wyciąg z torebek trzmieliny stosowany był w medycynie, jako lek moczopędny, powodując wydalanie wody zatrzymanej w organizmie. Wykorzystywano też cenne, żółtawo zabarwione drewno trzmieliny.

Kolejnym przykładem płodów w odcieniach czerwieni są spore krzewy lub małe drzewka z rodziny dereń (*Cornus*). Małe pestkowce, które są jadalne i bardzo zdrowe, rodzą dereń jadalny (*Cornus mas*) i dereń japoński (*Cornus officinalis*). Zrośnięte pestkowce, które wyglądem przypominają truskawkę, tworzy dereń kwiecisty (*Cornus florida*) i dereń kousa (*Cornus kousa*).

Pozostańmy jeszcze przez chwilę przy czerwieni i popatrzmy na owoce głogu jednoszyjkowego (*Cra-*

taegus monogyna) i głogu dwuszyjkowego (*Crataegus laevigata*). Głogi te w miesiącach jesiennych są ważnym źródłem pokarmu dla ptaków. Z Ameryki Północnej pochodzi podobnie piękny gatunek, głóg ostrogowy (*Crataegus crus-galli*), którego kolce mają nawet 6 cm długości.

Również często spotykane w ogrodach irgi mogą się pochlubić na jesieni bogatym urodzajem czerwonych owoców. W arboretum można zobaczyć na przykład irgę Dammera (*Cotoneaster dammeri*) i irgę poziomą (*Cotoneaster horizontalis*). Podobnie jak w bajce o Śpiącej Królewnie można się poczuć pomiędzy krzewami róż, które w tym okresie pyszną się jasnoczerwonymi owocami (szupinkami). Do najbardziej interesujących należy na przykład potężna róża pomarszczona (*Rosa rugosa*) ze spłaszczoneymi, kulistymi owocami o średnicy 2 – 2,5 cm. Piękna dzika róża, róża rdzawa (*Rosa rubiginosa*), odpowiednia do wolno rosnących żywopłotów, może się pochwalić licznymi szkarłatnymi płodami o średnicy ok. 1,5 – 2 cm.

O tym, że jabłoni nie musi być na jesieni obsypana tylko dużymi, smacznymi jabłkami, można się przekonać, odkrywając w parku jabłonie ozdobne. Dobrym przykładem jest odmiana jabłoni Golden Hornet (*Malus* „Golden Hornet”), która zaskoczy nas małymi, intensywnie żółtymi jabłuszkami, potrafiącymi wytrzymać na drzewie często przez całą zimę. Bardzo dekoracyjne owoce ma też poncyria trójlistkowa (*Poncirus trifoliata*). Są to żółte filcowate jagody o średnicy ok. 3 – 5 cm. Mimo że płody tego ciernistego krzewu przypominają smaczne płody roślin cytrusowych, z powodu znacznej kwasowości przechodzącej w gorycz, są praktycznie niejadalne.

kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*) 23

surmia bignoniowa (*Catalpa bignonioides*) 22

dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*) 24

trzmielina pospolita (*Euonymus europaeus*)

dereń kwiecisty (*Cornus florida*) 27

poncyria trójlistkowa (*Poncirus trifoliata*) 30

róża rdzawa (*Rosa rubiginosa*)

Rośliny iglaste zrzucające igły

Bardzo interesującą grupą roślin drzewiastych są rośliny iglaste zrzucające igły. W arboretum grupa ta jest reprezentowana bardzo licznie. Jednym z najbardziej interesujących zrzucających igły drzew iglastych jest bez wątpienia metasekwoja chińska (*Metasequoia glyptostroboides*). Jest to potężne, szybko rosnące drzewo, osiągające wysokość 30 do 35 metrów. Metasekwoja jest trzeciorzędowym reliktem odkrytym w Chinach (w dolinie Shuej-sha-pcha) w roku 1941 i nazwanym w 1947 roku. Od tego momentu datuje się uprawianie metasekwoi w Europie. Metasekwoja wytwarza oprócz trwałych gałązek jednoletnie przedłużone gałązki z miękkimi, jasnozielonymi liśćmi. Jesienią igły nabierają koloru rdzawoczerwonego, a potem te przedłużone gałązki opadają wraz z igłami.

Podobny do metasekwoi jest cypryśnik błotny (*Taxodium distichum*), który pochodzi z bagien południowego wschodu Ameryki Północnej. Podobnie jak metasekwoja także cypryśnik zrzuca wraz z igłami krótkie gałązki, które jesienią przebarwiają się na odcień złoty do czerwono-brązowego. Warto zwrócić uwagę na charakterystyczną cechę cypryśnika, a szczególnie na jego „kolana”. Te drzewiaste, rosnące do góry kolana układu korzeniowego, spełniają funkcje oddechowe, przyczyniając się do wymiany gazów, gdy całe korzenie pozostają pod wodą.

Jedyną krajową rośliną iglastą zrzucającą liście jest modrzew europejski (*Larix decidua*) występujący w Republice Czeskiej tylko w enklawach na podgórzu Jeseníków w okolicy Bruntálska, Krnovska i Hornobenešovska, gdzie rośnie w porostach mieszanych. Charakterystycznym znakiem ekotypu jeseníckiego, tzw. Modrzewia Jeseníckiego, jest prosty pień z często szablisko wygiętą bazą i wysoko rosnącą koroną. Dorasta do wysokości nawet 50 metrów, a średnica pnia przekracza jeden metr. Żyje ponad 500 lat. Modrzew rośnie również w Alpach i Karpatach, gdzie jest drzewem jednoznacznie wysokogórskim, często tworzącym górną granicę lasu. Modrzew należy bez wątpienia do najbardziej wytwornych roślin drzewnych naszego arboretum. Jego igły, przed zrzuceniem, nabierają koloru złotobrzązowego.

Kolejnym przedstawicielem tej rodziny jest modrzew japoński (*Larix kaempferi*). Jest to gatunek bardzo podobny do modrzewia europejskiego, ale jego igły mają szary odcień, a korona jest bardziej rozłożysta. Jesienią obydwa nabierają tego samego złotobrzętego koloru. Ich drewno jest bardzo poszukiwane z powodu odporności na choroby, szkodniki i wodę.

Bardzo interesującym gatunkiem jest modrzew dahurski (*Larix gmelinii*). Jego igły pozostają na gałę-

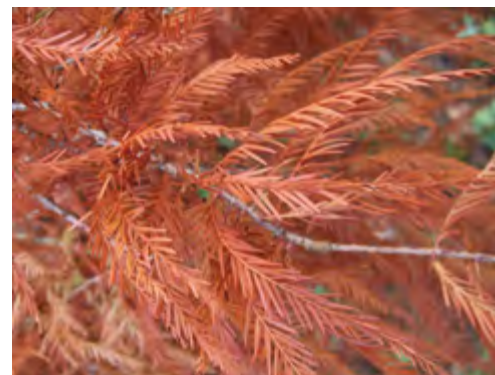
ziach aż do miesięcy zimowych. Modrzew dahurski jest gatunkiem syberyjskim, mającym w swojej ojczyźnie kilka wariantów, wyjątkowo odpornych na różne warunki geograficzne.

Dalszym reprezentantem tej rodziny jest wodolubny modrzew amerykański (*Larix laricina*) pochodzący z Ameryki Północnej. Jest to gatunek rosnący bardzo powoli, który się zabarwia, a igliwie opada bardzo wcześnie.

Szczególnie interesującym i tajemniczym drzewem jest miłorząb dwukłapowy (*Ginkgo biloba*). Rodzina miłorzębów pojawiła się przed prawie 270 milionami lat. Znaleźiska kopalne potwierdzają, że występował na wszystkich kontynentach aż do początku trzeciorzędu. Jest naprawdę nadzwyczajnym gatunkiem. Jesienią to nietypowe drzewo nagozależkowe, zrzuca złotobrzęte igły. Miłorząb jest bohaterem wielu opowieści, jedna z nich mówi na przykład, że gatunek ten, jako swobodnie rosnąca roślina drzewiasta już dawno wyginął i ponad tysiąc lat jest przechowywany wyłącznie w pobliżu chińskich świątyń i klasztorów. Po głębszym zbadaniu flory Chin okazuje się, że pierwotnie tereny, na których rosły miłorzęby mogą jeszcze gdzieś występować. Miłorząb był też przez stulecia uprawiany w Japonii i Korei dla jadalnych nasion oraz w parkach, jako ozdobna roślina drzewiasta. Zasługuje na podziw i uznanie również z powodu swoich właściwości leczniczych.

metasekwoja chińska (*Metasequoia glyptostroboides*) 31

cypryśnik błotny (*Taxodium distichum*) 32

modrzew europejski (*Larix decidua*) 33

miłorząb dwukłapowy (*Ginkgo biloba*) 36

modrzew japoński (*Larix kaempferi*) 34

ZIMA

Rośliny iglaste

1. sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*)
2. kosodrzewina (*Pinus mugo*)
3. sosna błotna (*Pinus rotundata*)
4. sosna limba (*Pinus cembra*)
5. sosna syberyjska (*Pinus sibirica*)
6. sosna czarna (*Pinus nigra*)
7. sosna dalmatyńska (*Pinus heldreichii*)
8. sosna smołowa (*Pinus rigida*)
9. sosna wejmutka (*Pinus strobus*)
10. sosna oścista (*Pinus aristata*)
11. sosna attenuata (*Pinus attenuata*)
12. sosna Jeffreya (*Pinus jeffreyi*)
13. sosna żółta (*Pinus ponderosa*)
14. sosna drobnokwiatowa (*Pinus parviflora*)
15. sosna himalajska (*Pinus wallichiana*)
16. sosna Schwerina (*Pinus × schwerinii*)
17. cedr atlaski (*Cedrus atlantica*)
18. sośnica japońska (*Sciadopitys verticillata*)
19. stroigła chińska (*Cunninghamia lanceolata*)
20. cis pospolity (*Taxus baccata*)
21. mamutowiec olbrzymi (*Sequoiadendron giganteum*)
22. mikrobiota syberyjska (*Microbiota decussata*)
23. choina kanadyjska (*Tsuga canadensis*)
24. choina karolińska (*Tsuga caroliniana*)
25. kryptomeria japońska (*Cryptomeria japonica*)
26. jodła kalifornijska (*Abies concolor*)
27. jodła koreańska (*Abies koreana*)
28. jodła hiszpańska (*Abies pinsapo*)

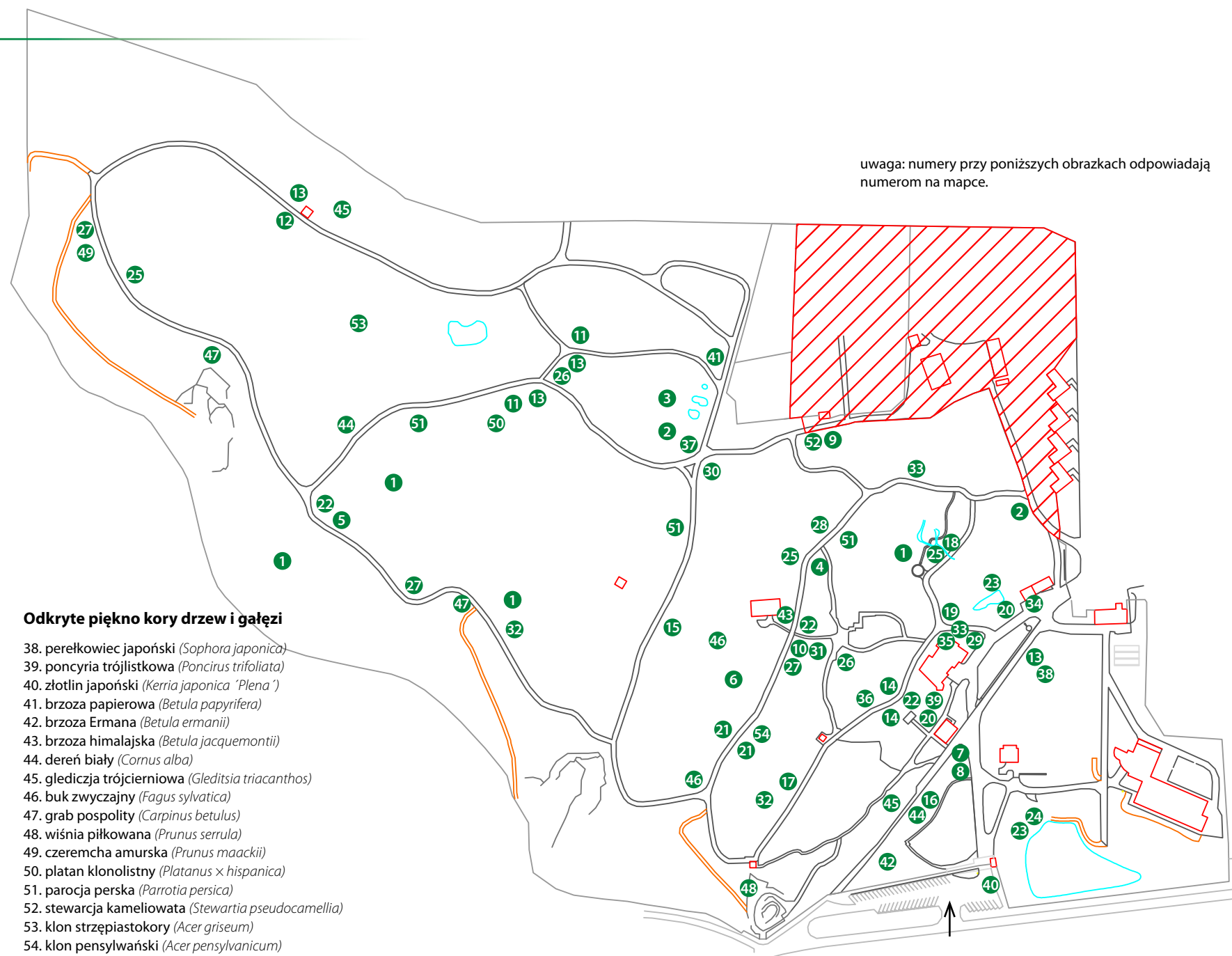
Zimozielone liściaste rośliny drzewiaste

29. ostrokrzew kolczasty (*Ilex aquifolium*)
30. kalina sztywnolistna (*Viburnum rhytidophyllum*)
31. kalina koreańska (*Viburnum carlesii*)
32. bukszpan (*Buxus sempervirens*)
33. laurowiśnia wschodnia (*Prunus laurocerasus*)
34. bluszcz pospolity (*Hedera helix*)
35. runianka japońska (*Pachysandra terminalis*)
36. barwinek pospolity (*Vinca minor*)
37. golteria pełzająca (*Gaultheria procumbens*)

Odkryte piękno kory drzew i gałęzi

38. perelkowiec japoński (*Sophora japonica*)
39. poncyria trójlistkowa (*Poncirus trifoliata*)
40. złotlin japoński (*Kerria japonica* 'Plena')
41. brzoza papierowa (*Betula papyrifera*)
42. brzoza Ermana (*Betula ermanii*)
43. brzoza himalajska (*Betula jacquemontii*)
44. dereń biały (*Cornus alba*)
45. gledicja trójcierniowa (*Gleditsia triacanthos*)
46. buk zwyczajny (*Fagus sylvatica*)
47. grab pospolity (*Carpinus betulus*)
48. wiśnia piłkowana (*Prunus serrula*)
49. czeremcha amurska (*Prunus maaackii*)
50. platan klonolistny (*Platanus × hispanica*)
51. parocja perska (*Parrotia persica*)
52. stewartcja kameliowata (*Stewartia pseudocamellia*)
53. klon strzępiastokory (*Acer griseum*)
54. klon pensylwański (*Acer pensylvanicum*)

uwaga: numery przy poniższych obrazkach odpowiadają numerom na mapce.

Park w zimie

Wydaje się, że po spadnięciu pierwszego śniegu, w parku nie ma już nic ciekawego. Jednak, gdy szron pokryje zaschnięte kwiatostany roślin wieloletnich, a krzewy z resztkami owoców chowają się pod białą śniegową pokrywą, mamy co podziwiać. Tło dla tych atrakcji tworzą iglaste i zimozielone rośliny drzewiaste, tworzące podstawową strukturę porostu. Ciemne miejsca występują na przemian z jasnymi, tu i tam błysnie kolorowa kora dereni i trzymające się jeszcze gałęzi jabłuszka pigw lub owoce ostrokrzewów. To jest właśnie ta prawdziwa zima, w przyrodzie czas spokoju i odpoczynku.

Rośliny iglaste

Podstawę porostu w parku tworzą o tej porze roku drzewa iglaste, które w zimie nie zrzucają swoich igieł. Jest to najlepszy czas do zwrócenia uwagi na tę grupę roślin, która może wreszcie stać się pierwszoplanowa. W tym czasie przerwy wegetacyjnej nie odciągają już uwagi atrakcyjniejsze i ciągle zmieniające się liściaste rośliny drzewiaste.

Wyjątkowy charakter nadają naszemu drzewostanowi sosny zwyczajne (*Pinus sylvestris*). Te imponujące

olbrzymy o malowniczych koronach i pięknej, rdzawoczerwonej korze w kontraście z błękitnym niebem i zimowym słońcem tworzą wspaniałe obrazy. Niektóre źródła naukowe oznaczają tę sosnę jako tzw. ekotyp heralticki. W odróżnieniu od sosny leśnej, w przypadku której czerwona kora wtórna znajduje się tuż pod koroną, w przypadku sosny heraltickiej ten typ kory sięga o wiele niżej. Czarna, głęboko zbrudzona kora wtórna osiąga często wysokość zaledwie 4 – 5 metrów nad ziemią. Prawie wszystkie sosny w wieku powyżej 120 lat mają pełnodrzewne, gładkie pnie o długości 10 – 15 metrów. Z sosen rosnących w arboretum warta uwagi jest jeszcze kosodrzewina (*Pinus mugo*), którą można znaleźć nad górną granicą lasu najwyższych łańcuchów górskich Republiki Czeskiej, gdzie nie konkurują z nią pozostałe rośliny drzewiaste. Na podmokłych terenach na pogórzu można spotkać sosnę błotną (*Pinus rotundata*). Pojawia się w formie nielicznych enklaw w Europie Środkowej. U nas tworzy mniejsze porosty na torfowiskach Kotliny Trebońskiej i na torfowiskach na pogórzu Szumawy.

Z europejskich łańcuchów górskich pochodzi sosna limba (*Pinus cembra*). To piękne drzewo rośnie w Wysokich Tatrach i Alpach, gdzie tworzy górną granicę

lasu. Nasiona są jadalne i dawniej były sprzedawane pod nazwą nasiona cedrowe. Aktualnie można nabyć tylko nasiona bliskiej krewnie sosny syberyjskiej (*Pinus sibirica*), która rośnie w tajdze syberyjskiej. Z nasion produkowany jest leczniczy olej, znany pod nazwą olej cedrowy. Z obszaru Syberii i Dalekiego Wschodu pochodzi krzacza sosna karłowa (*Pinus pumila*). Jej nasiona są także jadalne. Na niżej położonych stanowiskach nie czuje się zbyt dobrze, ponieważ do jej optymalnego rozwoju potrzebny jest naprawdę ostry klimat kontynentalny.

Z Europy Południowej z krajów śródziemnomorskich pochodzi sosna czarna (*Pinus nigra*), która na naszych cieplejszych obszarach wypiera z pierwotnych stanowisk rodzimą sosnę zwyczajną. Z obszarów górskich Półwyspu Bałkańskiego pochodzi bardziej wytrzymała sosna dalmatyńska (*Pinus heldreichii*), która sadzona jest na podłożu wapiennym.

Z gatunków północnoamerykańskich rośnie tu sosna smołowa (*Pinus rigida*), dla której cechą charakterystyczną są pędy odroślowe i duża zawartość żywicy w drewnie. Podobną właściwość, choć nie tak wyraźną, ma jej krewna sosna serotina (*Pinus serotina*). Ze wschodniej części USA i Kanady pochodzi również sosna wejmutka (*Pinus strobus*), która jest bardzo popularna także w Czechach. Jest wysadzana w ogrodach i parkach, ale głównym miejscem jej występowania są lasy gospodarcze. Była wysadzana przede wszystkim z powodu wysokiej jakości miękkiego drewna, bardzo trwałego i łatwo obrabialnego. Dziś ten gatunek sosny jest niepożądany, ponieważ jest atakowany przez rdzę wejmutkową, ale przede wszystkim zachowuje się jak niebezpieczna, inwazyjna roślina drzewiasta, którą wypiera gatunki pierwotne z ich naturalnych terenów.

Z obszaru Gór Skalistych, z wysokości od 2 800 do 3 600 metrów, pochodzi sosna oścista (*Pinus aristata*). Sosna ta, na swoich pierwotnych miejscach występowania, należy do najstarszych żyjących drzew. U niektórych egzemplarzy stwierdzono wiek sięgający ponad 4 700 lat. Jest bardzo odporna na mróz i suszę, wymaga jednak nasłonecznionych stanowisk. Z wybrzeża zachodniego Ameryki Północnej pochodzi bardzo interesująca sosna attenuata (*Pinus attenuata*). Jej cykl życiowy jest nieodłącznie związany z naturalnymi pożarami. Ma nadzwyczaj silne, wytrzymałe na działanie wysokich temperatur „szyszki ogniowe”, które bez wysokich temperatur nigdy się nie otworzą i zostają na gałęziach przez całe życie. Nasiona kielkują dopiero w momencie, gdy gleba wokół jest zupełnie goła, a jednocześnie panują odpowiednie warunki wilgotnościowe dla przeżycia małej roślinki. Nasiona w szyszkach, które nie były dotknięte przez pożar, utrzymują zdolność kiełkowania do 30 lat. Z tego

samego obszaru pochodzi jeszcze sosna Jeffreya (*Pinus jeffreyi*), sosna Coultera (*Pinus coulteri*) i częściowo sosna żółta (*Pinus ponderosa*).

Sosnę Coultera (*Pinus coulteri*) można poznać po tym, że ma w wiązce trzy bardzo sztywne wyprostowane igły w kolorze ciemno niebieskozielonym o długości 12 do 25 cm oraz jedno z największych szyszek, o średnicy 10 – 12 cm i wysokości 20 – 30 cm. Z azjatyckich gatunków sosen można podziwiać szczególnie sosnę koreańską (*Pinus koraiensis*), która pyszni się delikatną teksturą i niebieskozielonym zabarwieniem igieł. Z górskich obszarów Japonii i Korei Południowej pochodzi sosna drobnokwiatowa (*Pinus parviflora*), której sylwetki dopełniają kompozycje japońskich ogrodów. Najbardziej ulubione są formy karłowate i niskie, o krótkich igłach, uprawiane jako bonsai.

Pięknym mieszkańcem środkowo-azjatyckiej sosny himalajskiej (*Pinus wallichiana*) i północnoamerykańskiej sosny wejmutki (*Pinus strobus*) jest sosna Schwerina (*Pinus × schwerinii*). Nie ma tak zwisających igieł jak sosna himalajska, ale dzięki wejmutce jest bardziej odporna na mróz.

W arboretum można znaleźć także egzotyczne i krajowe jodły, świerki, wyrosnięte daglezie i choiny. Znajdują się tu też dwa piękne, stare egzemplarze cedru atlaskiego (*Cedrus atlantica*), który może się pochłubić swoją stożkowatą, piętrowo zbudowaną koroną. Ma wysokiej jakości, pięknie pachnące drewno, które było zawsze wysoko cenione i z którego produkuje się olej cedrowy (uwaga, nie mylić z „olejem cedrowym” prasowanym z nasion syberyjskiej sosny limby).

W starej części parku w pobliżu „Pałacu ślubów” znajduje się wyrosnięta sońnica japońska (*Sciadopitys verticillata*), która ma wśród roślin iglastych specyficzny status. Do dziś nie jest jasne czy jej grube igły, o długości ok. 15 cm, powstały w efekcie zrośnięcia się dwóch igieł, czy są to transformowane pędy. Jest to endemit z południowych regionów Japonii.

Z Azji południowo-wschodniej pochodzi także stroigła chińska (*Cunninghamia lanceolata*). Dzięki stosunkowo miękkiemu, wytrzymałemu i aromatycznemu drewnu, odpornemu na gnienie i owady, jest wykorzystywana w gospodarce leśnej nie tylko w swojej ojczyźnie, ale jest uprawiana także w Ameryce Północnej. W Azji południowo-wschodniej drewno stroigły wykorzystywane jest nie tylko do budowy świątyń i domów, ale także do produkcji trumien.

Symbolem smutku i śmierci jest od dawien dawna cis pospolity (*Taxus baccata*), będący nieodłączną częścią ciemnego poszycia. Wszystkie jego części, z wyjątkiem soczystej, czerwonej osnówki płodów, są silnie

trującą. Zawierają taksynę, która działa trująco na serce. Bez podania odtrutki śmierć następuje w ciągu paru minut. Cis zawiera także alkaloid taksoid, będący preparatem przeciwnowotworowym, używanym najczęściej w leczeniu nowotworów raka piersi, jajników i oskrzeli. W starożytności i średniowieczu był ulubionym preparatem dla trucicieli. Pomimo tego, że u człowieka powoduje ostre zatrucie, bydło, kozy i zwierzęta dzikie szybko się do niego przyzwyczajają i obgryzają go bez większych konsekwencji.

W arboretum rosną też przedstawiciele najpotężniejszego drzewa na naszej planecie. Jest to mamutowiec olbrzymi (*Sequoiadendron giganteum*). Jego największy kreny na nazwie Generał Sherman rośnie w Kalifornii w USA. Osiąga wysokość 93 metrów, średnica jego pnia wynosi 11 m, a obwód 31 metrów. Objętość drzewa osiąga niewiarygodne 1 490 m³. Sekwoje są bardzo odporne na choroby. O ile nie złamią się pod naporem wiatru, dopiero ich własna waga powoduje, że runą na ziemię. Jedno drzewo może ważyć więcej, niż hektar zwykłego porostu leśnego. Egzemplarze w naszym arboretum są bardzo młode, były wysadzone w latach 60-tych, ale już teraz są to ogromne drzewa, które mogą dożyć nawet 3 000 lat.

Wielka, rzucająca się w oczy grupa roślin drzewiastych, należy do rodziny cyprysowatych (*Cupressaceae*). Wśród nich znajdują się stosunkowo wyrosnięte tuje, kolorowe i szarawe cyprysiki oraz stojące, krzakowate i płozące jałowce.

Jedną z ciekawostek naszego parku jest też mikrobiota syberyjska (*Microbiota decussata*), która zalicza się także do rodziny cyprysowatych. Jest to zimozielony, gęsto rozgałęziony i rozłożysty krzew, osiągający wysokość 30 do 50 cm a szerokość do 1,5 metra. Jej szyszki należą wśród iglastych do najmniejszych (mają 6 mm długości i 3 mm szerokości) i powstają na końcach krótkich gałązek. Pojedyncze, bezskrzydłe, błyszczące, w kolorze od ciemno brązowego do czarnego, nasienie tkwi pośrodku rozwartej szyszki. Roślina została odkryta dopiero w latach 20. XX wieku daleko stąd, na Syberii. Pierwsze przeniesienie do ówczesnej Czechosłowacji nastąpiło w 1963 roku do naszego arboretum. Mikrobiota jest nadzwyczaj mrozoodporna. Jesienią wraz z opadającymi temperaturami kolor jej igieł zmienia się na brązowy, by wiosną znów się pięknie zazielenić.

Zimowy klimat dopełniają także rośliny iglaste z bogatym urodzajem szyszek. Warto powiedzieć trochę więcej o ozdobach tych drzew. Małe, jajowate, o wysokości ok. 30 cm, jasnobrązowe szyszki, które dojrzewają w roku kwitnienia, można zobaczyć na choinie kanadyjskiej (*Tsuga canadensis*) i jej krennym choinie karolińskiej

(*Tsuga caroliniana*). Są to drzewa, które pochodzą z Ameryki Północnej. Ich drewno jest wykorzystywane w budownictwie oraz jako źródło włókniny w przemysle papierniczym.

Bardzo ładne, kuliste, o wysokości ok. 1 – 3 cm szyszki ma kryptomeria japońska (*Cryptomeria japonica*), ważna leśna roślina drzewiasta Japonii, która jest ulubiona w tamtejszych parkach i ogrodach świątynnych. Największa kryptomeria europejska osiąga wysokość 39,5 metra i rośnie we Francji. Najwyższe egzemplarze czeskie mają 29 metrów, ale w ojczyźnie dorastają do wysokości nawet 60 metrów. Dorosłe drzewo rodzi regularnie szerokie, cylindryczne szyszki o ściętym końcu, które stoją wyprostowane na gałęziach. Na początku bywają zielonkawe i zdobią drzewa od początku jesieni.

Jedne z najpiękniejszych szyszek mają jednak jodły. Ich szyszki nie wiszą na gałęziach, ale rosną do góry, by na końcu okresu wegetacyjnego się rozpaść. W parku mamy kilka pięknych egzemplarzy jodły kalifornijskiej (*Abies concolor*), która pochodzi z Ameryki Północnej i ma bardzo regularną, gęstą koronę i długie, srebrzysto, niebieskozielone igły. Od początku jesieni zdobią ją cylindryczne szyszki o ściętym końcu, które stoją wyprostowane na gałęziach. Z północnego zachodu USA pochodzi także jodła szlachetna (*Abies procera*). Jest to potężne drzewo osiągające wysokość od 40 do 80 metrów. Charakterystyczne dla tej jodły jest rozmieszczenie igieł, które są zagięte w kształcie kijów hokejowych i przylegają do gałązki. Posiadają bardzo ładne szyszki, największe ze wszystkich jodeł, o długości 15 do 25 cm i szerokości 7 – 8 cm. Niedojrzałe są zielone, a dojrzałe jasnobrązowe.

Z gór Korei Południowej pochodzi wspaniała jodła koreańska (*Abies koreana*). Do Europy przywieziono ją po raz pierwszy w 1908 r., u nas została wysadzona dopiero w 1934 r. w Průhonicach. Jest ceniona dzięki małej wielkości i regularnej strukturze gałęzi. Igły są od spodu białe i stoją na gałązce jak szczoteczki. Jodła ta rokrocznie cieszy się dużym urodzajem szyszek, które tworzą się nawet na egzemplarzach o wysokości ok. 1 metra. Kolejna, podobnie piękna jest jodła hiszpańska (*Abies pinsapo*). Jest to endemit południowo-hiszpański, który występuje tylko sporadycznie w okolicach Malagi. W Czechach została wysadzona po raz pierwszy w 1845 roku na Sychrovie. Jej szyszki są najpierw szarozielone, później ciemnobrązowe i osiągają długość do 16 cm.

sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*) 1

sosna himalajska (*Pinus wallichiana*) 15

sosna limba (*Pinus cembra*) 4

cedr atlaski (*Cedrus atlantica*) 17

sosna attenuata (*Pinus attenuata*) 11

sośnica japońska (*Sciadopitys verticillata*) 18stroigła chińska (*Cunninghamia lanceolata*) 19mamutowiec olbrzymi (*Sequoiadendron giganteum*) 21kryptomeria japońska (*Cryptomeria japonica*) 25jodla koreańska (*Abies koreana*) 27

Zimozielone liściaste rośliny drzewiaste

Oprócz roślin iglastych w parku rosną liczne zimozielone liściaste rośliny drzewiaste. Zazwyczaj są to krzewy, tylko kilka gatunków ma w naszych warunkach pokrój drzew. W sąsiedztwie pałacu można znaleźć stosunkowo duży ostrokrzew kolczasty (*Ilex aquifolium*), który rośnie od Kaukazu poprzez obszar śródziemnomorski aż po Europę Zachodnią. Osiąga 10 metrów i rośnie na obszarach do wysokości 1 400 m. n.p.m. Charakterystyczne są jego pięknie czerwone, ale bardzo trujące pestkowce, które wytrzymują na drzewie aż do zimy.

Do wyższych zimozielonych liściastych roślin drzewiastych należy także kalina sztywnolistna (*Viburnum rhytidophyllum*) oraz kalina praska (*Viburnum × pragensis*). Są to krzewy o wysokości od 2 do 4 metrów o kulistej koronie i długich, skórzastych liściach. Kalina praska, która ma liście krótsze i bardziej błyszczące, jest mieszańcem kaliny sztywnolistnej i kaliny pożytecznej (*Viburnum utile*) pochodzących z Chin. Gatunek ten został wyhodowany w latach 50. XX wieku w Průhonicach.

W Anglii w 1924 roku w wyniku skrzyżowania kaliny koreańskiej (*V. carlesii*) i kaliny pożytecznej (*Viburnum utile*) powstała kalina Burkwooda (*Viburnum × burkwoodii*). Jest to zimozielony czasami lekko zrzucający liście krzew o wielkości do 2 metrów, który jest uprawiany przede wszystkim z powodu bardzo pachnących kwiatów.

Stosunkowo mało wymagającą, półzimozieloną ciernistą rośliną drzewiastą jest ogień szkarłatny (*Pyracantha coccinea*), który pochodzi z Europy Południowej i Azji Zachodniej, dorastając w swojej pierwotnej formie do wysokości około trzech metrów. Jest to roślina ozdobna, szczególnie dzięki dużej ilości kulistych owoców barwy od żółtej po czerwoną. Płody pozostają na drzewie aż do zimy. Oprócz owoców bardzo dekoracyjne są też ciemnozielone, błyszczące, lancetowate, piłkowane na brzegach liście.

Często występującą w naszym parku rośliną drzewiastą poszycia są bukszpany (*Buxus sempervirens*). Te wolno rosnące krzewy są często wykorzystywane do wytworzenia niższych strzyżonych płotków i broderii. Rosną tu odmiany o różnych kształtach i kolorach liści, różnym pokroju i wielkości. Oprócz nich w wielu miejscach można znaleźć także laurowiśnię wschodnią (*Prunus laurocerasus*). Są to piękne, zimozielone krzewy, w zależności od odmiany albo niskie, albo też krzaczaste, niekiedy rosnące strzeliście w górę, które są interesujące dzięki długim, ciemnozielonym liściom i błyszczącym płodom.

Również niektóre rośliny pnące mogą być zimą zielone. Typowym przykładem jest często występujący

bluszcz pospolity (*Hedera helix*). Może być wykorzystany albo do zakrycia terenu lub też do pokrycia pnąciami konstrukcji. Nie rośnie wprawdzie szybko, ale stare egzemplarze potrafią wytworzyć wspaniałe formacje. Ciekawostką jest fakt, że ma dwa rodzaje liści. Liście w częściach blisko ziemi są kłapowe, natomiast w końcowych partiach nadziemnych, na gałązkach płodowych, są lancetowate, całobrzegie. Płodami są małe, ciemnoniebieskie jagody, wytrzymujące na roślinie aż do wiosny. Dla człowieka są trujące, dla ptaków są nieszkodliwe. Bluszcz jest symbolem nieśmiertelności, przyjaźni i wierności.

Kolejną lianą zimozieloną jest wiciokrzew Henrygo (*Lonicera henryi*). Pochodzi z Chin, dorasta do wysokości aż 6 metrów, a należy do lian z wijącymi się pędami. W odróżnieniu od bluszczu potrzebuje stelaża, wokół którego może się owijać. Jest ciepłolubny, ale przeszkadza mu zimowe słońce, najlepiej wysadzać go na stanowiskach częściowo lub zupełnie zacienionych.

Z części zachodniej Ameryki Północnej pochodzi krzew zakrywający mahonia pospolita (*Mahonia aquifolium*). W Europie jest uprawiana w parkach i ogrodach już od XIX wieku, obecnie występuje także na dziko. Ma żółte kwiatostany i wytwarza ciemnoniebieskie, pokryte szarym meszkiem owoce. Ciemnozielone, błyszczące liście są wykorzystywane przy komponowaniu bukietów.

Do zimozielonych krzewów zakrywających można zaliczyć na przykład trzmielinę pnącą (*Euonymus fortunei*), która, gdy ma tylko taką możliwość, potrafi się wspinać po ścianie na wysokość kilku metrów. Bardziej lub mniej przy ziemi trzymają się kultywary irgi Dammera (*Cotoneaster dammeri*). W podobny sposób można wykorzystać cały szereg odmian irgi wierzbolistnej (*Cotoneaster salicifolius*). Trzeba jednak dodać, że pierwotny gatunek z którego były wyhodowane odmiany płożące to 3 – 4 metrowy, rozłożysty krzew pochodzący z obszarów górskich Azji.

Pięknymi, płożącymi krzewami są też suchodrzew chiński (*Lonicera pileata*) i suchodrzew lśniący (*Lonicera nitida*). Oba pochodzą z Chin i wytwarzają szeroko rosnące, krzewy, nawet metrowej wysokości o lekko wznoszących się gałęziach.

Swoim wyglądem roślinę wieloletnią przypomina runianka japońska (*Pachysandra terminalis*), zimozielona, ścieląca się po ziemi krzewinka, która pochodzi z Japonii. Wyrasta do wysokości 10 do 20 cm i wytwarza piękne zakrycia, optymalnie rośnie w półcieniu i cieniu. Można ją łączyć z np. barwinkiem pospolitym (*Vinca minor*) lub ceniolubnymi roślinami wieloletnimi.

Dużą grupę roślin zimozielonych można znaleźć w rodzinie wrzosowatych (*Ericaceae*). Należy do nich

na przykład lecznicza golteria pełzająca (*Gaultheria procumbens*). Jest to niski krzew podobny do brusznicy, o eliptycznych, intensywnie zielonych błyszczących liściach. Owoce są jaskrawoczerwone, jadalne i wytrzymują na roślinie aż do końca zimy. Z Ameryki Północnej pochodzi, wymagająca bardziej kwaśnej gleby, kalmia szerokolistna (*Kalmia latifolia*). Jest to mniej więcej metrowej wysokości krzew, który kwitnie na końcu wiosny, pyszniąc się białoróżowymi kwiatami. W arboretum można znaleźć też kilka gatunków rodzaju *Pieris* – pochodzących z Azji i Ameryki Północnej należących do rodziny wrzosowatych. Nie wolno nam zapomnieć o skarbie naszego arboretum, którym są różaneczniki (*Rhododendron*). Tę grupę krzewów zimozielonych będziemy jednak podziwiać raczej na wiosnę, gdy ich kolory ożywią cały park. Niemniej jednak należy wspomnieć o ich efektownym wyglądzie zimowym, aby paleta roślin zimozielonych była kompletna.

ostrokrzew kolczasty (*Ilex aquifolium*) 29

laurowiśnia wschodnia (*Prunus laurocerasus*) 33

bluszcz pospolity (*Hedera helix*) 34

Odkryte piękno kory drzew i gałęzi

Tym, co na pierwszy rzut oka zainteresuje zwiedzającego w szarozielonych porostach, będzie bez wątpienia kolor. W zimie występuje w ograniczonej palecie, dlatego warto wiedzieć, które rośliny mogą trochę podkolorować powszechnie panującą szarość. Mogą to być resztki owoców na gałęziach, ale te nie utrzymują się zbyt długo. Bardziej trwałe jest zabarwienie kory liściastych i iglastych roślin drzewiastych.

Zieloną korą, która wprawdzie z daleka nie jest zbyt widoczna, ale z bliska staje się bardziej interesująca, może się pochwalić na przykład perełkowiec japoński (*Sophora japonica*). Jest to rosnące do 20 metrów drzewo pochodzące z Chin i Korei. Podobnie zielone gałęzie ma też poncyria trójlistkowa (*Poncirus trifoliata*), jedyny gatunek z rodziny rutowatych, który może być w naszych warunkach uprawiany całorocznie pod gołym niebem. Na jej kłujących zielonych gałęziach utrzymują się aż do zimy jasnożółte owoce wielkości piłeczek ping-pongowych. Zielone gałązki ma zwisający jaśmin nago-kwiatowy (*Jasminum nudiflorum*), który wczesną wiosną pokryje się licznymi żółtymi kwiatami.

Jeszcze przed wejściem do arboretum, na prawo od kasy, można obejrzeć porost osiagającego wysokość ok. 1,5 m złotolinu japońskiego (*Kerria japonica* 'Plena'). Roślina ta kwitnie pokrywając gałęzie żółtymi pełnymi kwiatami, od maja do czerwca. W okresie przerwy wegetacyjnej przyciągają uwagę jej zielone pędy.

Ciekawą grupę roślin drzewiastych tworzą brzozy, dzięki białej korze, której trudno nie zauważyć. Istnieją jednak gatunki o ciemnej, odłamującej się korze, interesujące dzięki swej strukturze. Do brzoź o białej korze, które utrzymują gładką korę wtórną aż do ziemi, należy zaliczyć na przykład brzozę papierową (*Betula papyrifera*), brzozę Ermana (*Betula ermanii*) oraz brzozę himalajską (*Betula jacquemontii*).

Bezsprzecznie najbardziej kolorową korę mają niektóre derenia (*Cornus*). U nas najczęściej spotykane są odmiany derenia świdwa (*Cornus sanguinea*) i derenia białego (*Cornus alba*). Dereń świdwa to typowa roślina drzewiasta, rosnąca od nizin aż po góry. Osiąga wysokość od 3 do 5 metrów i jest mało wymagająca, dlatego też jest wykorzystywana do zazieleniania nasypów i wykopów autostradowych oraz do rekultywacji. Dereń biały pochodzi z Syberii. Jego kora jest w zimie intensywnie karminowo czerwona i dlatego należy do najczęściej wykorzystywanych dereni przy projektowaniu ogrodów. Istnieje kilka odmian o różnie obrzeżonych liściach, co można zobaczyć w okresie wegetacyjnym. Odwrotnie zaś dereń biały odmiany Kesselringii posiada korę prawie czarną. Jako kontrast do derenia białego często sosowa-

na jest odmiana derenia rozłogowego złotokorego (*Cornus stolonifera* 'Flaviramea') o żółtozielonych gałązkach. Zimą bardzo interesująca jest również północnoamerykańska gledicja trócierniowa (*Gleditsia triacanthos*), po której pniu są rozsiane ciernie, dobrze widoczne właśnie w tym okresie.

Srebrnoszarą korę, która bywa interesująca raczej na wiosnę w kontraście z jasnozielonymi, pączkującymi liśćmi, mają dwie nasze ważne krajowe rośliny drzewiaste. Są to buk zwyczajny (*Fagus sylvatica*) i grab pospolity (*Carpinus betulus*), którego kora wtórna ma jeszcze dodatkowo ciekawe pręgowanie. Przypominając nasze krajowe rośliny drzewiaste, należy wymienić jeszcze sosnę zwyczajną (*Pinus sylvestris*), wspomnianą na początku rozdziału pt. Zima. Zwracamy na nią uwagę z powodu jej pięknej, pomarańczowobrzazowej kory.

Bardzo ładna jest błyszcząca, mahoniowo czerwona kora wiśni piłkowanej (*Prunus serrula*). Ten gatunek pochodzi z Chin, osiąga wysokość około 7 metrów i często rośnie jako pień wielokrotny. Mniej efektowna jest jego krewna czeremcha amurska (*Prunus maackii*). Jej kora jest też błyszcząca, ale odcień jest raczej żółtobrzazowy.

Kolorową korę, oddzielającą się całymi płatami posiada kilka zupełnie niepokrewnych roślin drzewiastych. Chyba najbardziej znana jest kora platanu klonolistnego (*Platanus × hispanica*). Gatunek ten powstał w drodze skrzyżowania platanu wschodniego oraz platana zachodniego i występuje przede wszystkim w miastach i regionach Europy Południowej. Niedaleko od naszego arboretum, platany zdobią również centrum Opawy. Z Bliskiego Wschodu pochodzi parocja perska (*Parrotia persica*). Jesienią może się pochlubić pięknym żółtoczerwonym zabarwieniem, a gdy liście już opadną, staje się widoczna gładka, oddzielająca się płatami kora wtórna, która jest bardzo podobna do kory platatów.

Z Japonii przywędrowała do nas uprawiana stosunkowo rzadko stewartka kameliowata (*Stewartia pseudocamellia*). Jej kora wtórna oddziela się podobnie jak u poprzednio wspomnianych dwóch gatunków, ale w odróżnieniu od nich ma zabarwienie pomarańczowobrzazowe.

Trudno pominąć klony – grupę roślin drzewiastych, która jest w naszym parku reprezentowana bardzo licznie. Niektóre z nich mają korę wtórną dość niepozorną, ale mogą się poszczycić bardzo ładnymi wzorami i kolorami. Jednym z nich jest na przykład chiński klon strzępiastokory (*Acer griseum*). Po czesku nosi nazwę jawor szary, ale najtrafniejsza jest jego nazwa w języku niemieckim „Zimtahorn”. Nazwa „cynamonowy jawor”

opisuje właśnie jego korę wtórną, która oddziela się prawie jak papier i ma kolor cynamonu. Z Chin pochodzi kilka naszych klonów, pyszniących się przegowaną korą, której najwyraźniejszy rysunek jest na młodszych gałęziach.. Warto wspomnieć np. klon Grossera (*Acer grosseri*), klon Dawida (*Acer davidii*) lub klon rozpięchłokwiatowy (*Acer laxiflorum*). Podobny wygląd ma też amerykański klon pensylwański (*Acer pensylvanicum*).

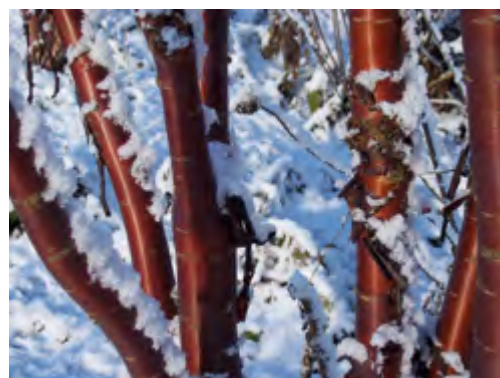
brzoza himalajska (*Betula jacquemontii*) 43

dereni biały (*Cornus alba*) 44

glediczja trójierniowa (*Gleditsia triacanthos*) 45

wiśnia piłkowana (*Prunus serrula*) 48

czerecha amurska (*Prunus maackii*) 49

parocja perska (*Parrotia persica*) 51

klon pensylwański (*Acer pensylvanicum*) 54

Ekspozycja szklarniowa roślin tropikalnych i subtropikalnych

Ekspozycja szklarniowa z kaktusami i sukulentami

Mała ekspozycja roślin tropikalnych i subtropikalnych została otwarta w 2010 r., a jej zadaniem jest udostępnienie zwiedzającym przynajmniej części z bogatych kolekcji szklarniowych Arboretum Nový Dvůr do czasu, zanim uda się zbudować planowaną szklarnię wystawową. W ekspozycji zgromadzono prawie 280 gatunków roślin z 70 rodzin. Na niezbyt dużej powierzchni, liczącej około 220 m², można obejrzeć charakterystyczne formacje geograficzne amerykańskiej, afrykańskiej, australijskiej i azjatyckiej flory tropikalnych lasów deszczowych i tropikalnych lasów liściastych zrzucających liście na zimę.

Zróżnicowana pod kątem gatunkowym i strukturalnym flora tropików i subtropików jest reprezentowana przez drzewa olbrzymie, liany drzewiaste, krzewy, palmy, drzewiaste paprocie, bambusy i bogate podszycie roślin zielnych. Epifitowe (tzn. rosnące na pniach drzew) gatunki bromelii, orchidei i paprocie reprezentują unikatową pod kątem biologicznym i morfologicznym grupę „roślin bez gleby”, rosnących na samonośnym pniu epifitowym. Niesprzyjające warunki, panujące na obszarach

pustyni i półpustyni subtropikalnych ukazuje odrębna ekspozycja wegetacji sucholubnej z formacjami kaktusów i sukulentów. Kaktusy i sukulentów tworzą mniej więcej 1/4 wszystkich reprezentowanych gatunków roślin (70 taksonów).

Ekspozycja szklarniowa z południowoamerykańską florą tropikalną

Pień epifitowy pokryty bromeliami, orchideami i paprociami

Unikatowe niebieskofioletowe kwiaty imbiru niebieskiego (*Dichorisandra thyrsiflora*)

Ekspozycja szklarniowa z południowoamerykańską florą tropikalną

Wielokolorowy kwiat kaliandry brazylijskiej (*Calliandra tweedii*) przypomina kształtem pędzel do pudrowania

Dzwonkowate kwiaty klerodendrum Thomsona (*Clerodendrum thomsoniae*)

Kwiat strelizji królewskiej (*Strelitzia reginae*) przypomina głowę egzotycznego ptaka

Żywa skamielina wolemia szlachetna (*Wollemia nobilis*)

Płody granatu karlowego (*Punica granatum* 'Nana')

Kwiat krzewu tropikalnego (*Brunfelsia latifolia*)

Widok ekspozycji szklarniowej, na pierwszym planie diksonia antarktyczna (*Dicksonia antarctica*)

Pień epifitowy w ekspozycji szklarniowej

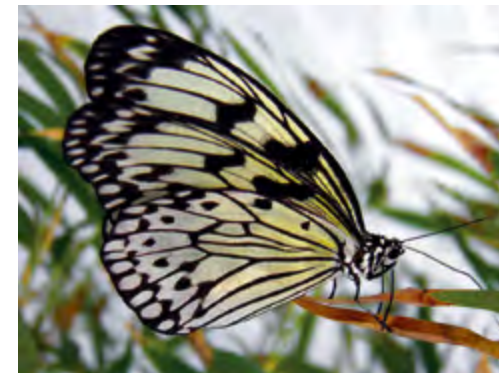
W ekspozycji szklarniowej kaktusów i sukulentów dominuje potężny *Trichocereus pasacana*

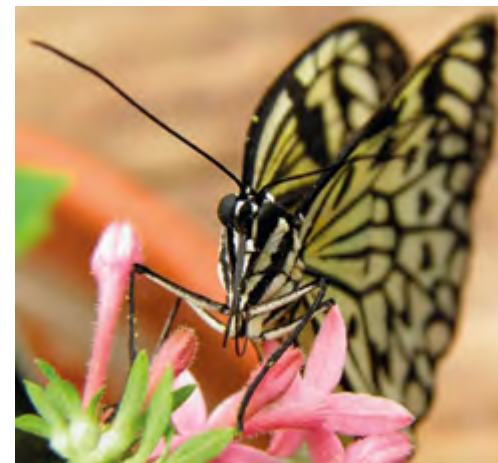
Co roku w szklarniach odbywa się trwająca miesiąc wystawa żywych motyli

Ogromny motyl tropikalny (*Caligo memnon*)

Wielokolorowy motyl tropikalny (*Idea leuconoe*)

Wielokolorowy motyl tropikalny (*Idea leuconoe*)

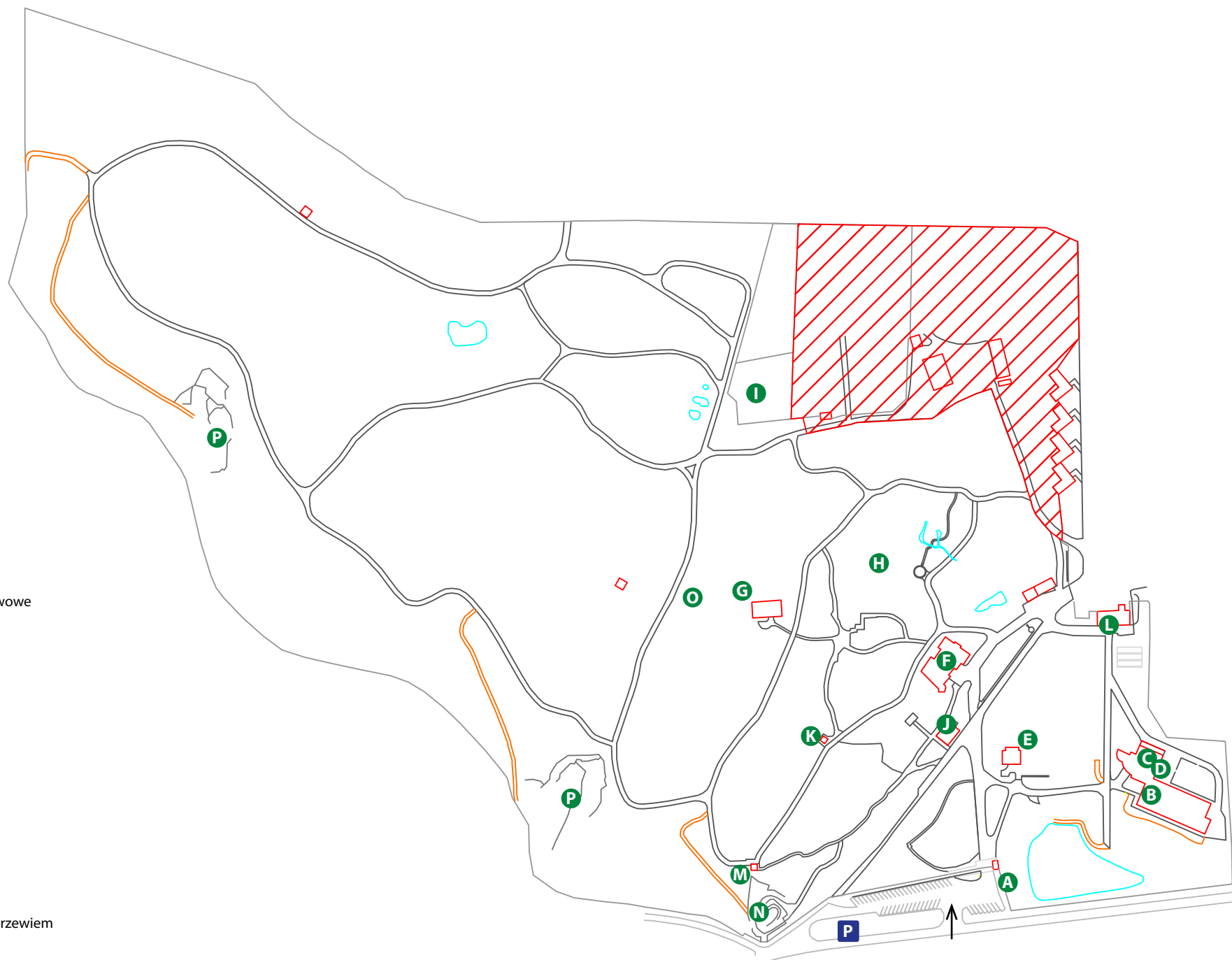
Wielokolorowy motyl tropikalny (*Idea leuconoe*)

Motyl tropikalny pawica atlas (*Attacus atlas*) fascynuje skrzydłami o największej powierzchni na świecie

Plan areálu

- A** – ⓘ 🗺 kasa
- B** – szklarnia
- C** – kawiarnia, WC ☺
- D** – pomieszczenia wystawowe
- E** – WC
- F** – zameczek
- G** – pawilon wystawowy
- H** – łączka ślubna
- I** – minizoo
- J** – taras przy zameczku
- K** – czarna altana
- L** – herbarium
- M** – chata nad skałą
- N** – alpinarium
- O** – odpoczynek pod modrzewiem
- P** – kamieniołom

Treść:

Arboretum Nový Dvůr 3

Historia i współczesność 4

WIOSNA (mapa) 6

 Delikatne kwiaty wczesnej wiosny 8

 Kwiaty prawdziwej wiosny 11

 Czereśnie – drzewa miłości 13

 Kwitnące klejnoty – różaneczniki 14

LATO (mapa) 16

 Kwiaty letnie 18

 Kolorystyczne i kształtowe wariacje liści 20

 Niezwykłe dzikie owoce 21

JESIEŃ (mapa) 26

 Kolory jesieni 28

 Godne uwagi owoce i nasiona 30

 Rośliny iglaste zrzucające igły 32

ZIMA (mapa) 34

 Rośliny iglaste 36

 Zimozielone liściaste rośliny drzewiaste 41

 Odkryte piękno kory drzew i gałęzi 43

Ekspozycja szklarniowa roślin tropikalnych i subtropikalnych 46

Plan areалу 52

Zapraszamy do dalszych ekspozycji Śląskiego Muzeum Ziemskiego

Muzeum Petra Bezruča
Opava

Główny budynek ekspozycyjny, Opava

Pomnik II wojny światowej
Hrabyně

Obszar Umocnień Czechosłowackich
Hlučín-Darkovičky

Chata Petra Bezruča
Ostravice

Śląskie Muzeum Ziemskie jest symboliczną bramą do Śląska. Zakres jego zainteresowań sięga od przyrody żywej i nieożywionej poprzez prehistorię, historię aż po historię sztuki, przede wszystkim na obszarze czeskiego Śląska i północnych i północno-wschodnich Moraw. Śląskie Muzeum Ziemskie jest instytucją budżetową Ministerstwa Kultury Republiki Czeskiej. Jest najstarszym muzeum publicznym na terytorium dzisiejszej Republiki Czeskiej, jego historia sięga roku 1814. Jednocześnie dzięki imponującym zbiorom około 2 400 000 okazów muzealnych plasuje się na trzecim miejscu w Republice Czeskiej.

Aktualnie muzeum składa się z sześciu budynków i oddziałów ekspozycyjnych: oprócz Głównego Budynku Ekspozycyjnego w centrum Opawy są to Arboretum Nový Dvůr w Stěbořicach, Pomnik II wojny światowej w Hrabyni, Muzeum Petra Bezruča w opawskiej ulicy Ostrožnej, Obszar Umocnień Czechosłowackich Hlučín-

-Darkovičky oraz Chata Petra Bezruča w Ostravicy. W muzeum pracują specjaliści z dziedziny mineralogii, geologii, paleontologii, botaniki, dendrologii, entomologii, zoologii, muzeologii, archeologii, etnografii, numizmatyki, historii, historii sztuki łącznie z historią fotografii, muzyki, literatury i teatru oraz historii wojskowości, ale także restauratorzy, muzeologowie lub też bibliotekarze.

Śląskie Muzeum Ziemskie przygotowuje co roku około 30 wystaw, szczególna uwaga jest przy tym poświęcana historii i przyrodzie Śląska oraz tematyce II wojny światowej. Muzeum jest instytucją badawczą prowadzącą badania podstawowe i stosowane. Wyniki badań publikuje między innymi w recenzowanym Czasopiśmie Śląskiego Muzeum Ziemskiego, wychodzącym w dwóch edycjach (edycja A dla nauk przyrodniczych, edycja B dla nauk historycznych), oraz w również recenzowanym czasopiśmie Sleský sborník.

Przewodnik

Przewodnik po Arboretum Nový Dvůr Śląskiego Muzeum Ziemskiego

Autor tekstu: **Dalibor Lička**

Współpraca: **Eva Ptáčková, Josef Ptáček**

Edycja i produkcja: **Simona Juračková**

Współpraca: **Petr Adamec, Ivan Berger, Joanna Muszała-Ciałowicz, Julita Ćwikła,
Adam Knura, Iwona Mogielnicka, Romuald Turakiewicz**

Tłumaczenia: **Włodzimierz Krajewski (HT International s.r.o.)**

Autorzy zdjęć: **Marcela Feretová, Dalibor Lička, Josef Ptáček, Eva Ptáčková, Luděk Wünsch**

Opracowanie graficzne: **Martin Feikus**

Druk: **RETIS GROUP, s.r.o.**

www.szmo.cz

W nakładzie 600 egz. wydało w roku 2012 Śląskie Muzeum Ziemskie jako część projektu „Open Gates to Silesian Museum” wspartego z Funduszu Mikroprojektów w Euroregionie Silesia w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007–2013.

Ci13/Cel3
2007.2013

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE